

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Geografie
Sociální geografie a regionální rozvoj

Bc. Pavlína Divínová

Regionální diferenciace ve vnímání imigrantů a imigrace studenty
středních škol a její podmiňující faktory

Regional differentiation in perception of immigrants and immigration by students
of secondary schools and its determinants

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Jiří Hasman, Ph.D.

Praha, 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 7. 12. 2018

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, RNDr. Jiřímu Hasmanovi, Ph.D., za jeho trpělivost, cenné rady a připomínky k vylepšení mé práce. Poděkovat bych chtěla také všem pedagogům, kteří mě umožnili provést v jejich třídách dotazníkové šetření. V neposlední řadě děkuji své rodině a přátelům za neskutečnou podporu.

Regionální diferenciaci ve vnímání imigrantů a imigrace studenty středních škol a její podmiňující faktory

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá vztahem českých studentů středních škol k imigrantům. Hlavním cílem této práce je zjistit, zda v Česku existují regionální rozdíly ve vnímání imigrantů studenty středních škol a které faktory mohou vnímání imigrantů a jeho regionální diferenciaci ovlivnit.

Téma práce je velmi aktuální, vzhledem k situaci, která se ve světě děje. Na růst mezinárodní migrace je potřeba se pečlivě připravit a zajistit tak hladší průběh integrace imigrantů v daných zemích. Mezinárodním srovnáváním zemí ve vnímání imigrantů se zabývá mnoho výzkumů, ovšem i vnitrostátní sledování rozdílů je velmi důležité a může nám říct mnoho o tom, kde jsou hlavní příčiny problémů. Právě z tohoto názoru jsem vycházela a sledovala jsem vztah pouze české společnosti k imigrantům. Jako vzorek jsem zvolila studenty středních škol, konkrétně studenty gymnázií a středních odborných škol.

Jako hlavní teoretický koncept jsem zvolila kontaktní hypotézu, jejímž autorem je Gordon Allport. Ta vychází z předpokladu, že k zabránění předsudků a konfliktu mezi různými skupinami lidí je potřeba se s nimi stýkat. Na základě studia kontaktní hypotézy a další literatury jsem si vymezila faktory, které by vztah k imigrantům mohly ovlivňovat, jejich význam jsem pak ověřila pomocí dotazníkového šetření mezi studenty středních škol. Z představených faktorů bylo pomocí regresní analýzy potvrzeno, že největší vliv na pozitivní vztah k imigrantům má přímý kontakt s nimi, čímž se nám potvrdila zmíněná kontaktní hypotéza. Dalším velmi silným faktorem byl kritický přístup k médiím. Zato socioekonomický status rodiny se jako silný faktor ve vztahu k imigrantům nepotvrdilo, i když z literatury vycházelo jako jeden z nejsilnějších. Zásadním zjištěním též bylo, že existují významné regionální rozdíly ve vnímání určitých atributů migrace a migračních skupin, zatímco v jiných případech byly regionální rozdíly zanedbatelné.

Klíčové slova: kontaktní hypotéza, předsudky, regionální diferenciaci, studenti středních škol, vztah k imigrantům

Regional differentiation in perception of immigrants and immigration by students of secondary schools and its determinants

Abstract

This thesis deals with the attitudes of Czech upper-secondary school students to immigrants. The main goal of this thesis is to find out whether there are regional differences in the perception of immigrants by students of the upper-secondary schools in the Czech Republic and to find out which factors can affect the perception of immigrants and their regional differentiation.

Considering the actual situation in the world, the topic of this thesis is very up-to-date. It is necessary to be carefully prepared for the increase of the international migration to ensure smoother integration of migrants in the concerned countries. Much research addresses the international comparison of countries in the perspective of immigrants, but monitoring of intra-national differences is really important and can tell us a lot about where the main causes of the problems are. Based on this opinion, I was studying the relationship of the Czech society with immigrants. As a sample, I opted for students of grammar schools and vocational schools.

As a main theoretical concept, I choose contact hypothesis of Gordon Allport. It is based on the assumption, that to prevent prejudice and conflicts between different groups of people, there is a need for them to interact. Based on the study of contact hypothesis and other literature, I identified factors that could influence the relationship with the immigrants. Afterwards, I verified their significance with questionnaire survey among the upper-secondary school students. Regression analysis confirmed among presented factors, the direct contact with migrants has the greatest positive influence on relationship with. The result undoubtedly confirmed aforementioned contact hypothesis. Critical approach to the media was another strong factor. Parents' education, however, was not confirmed as one of the important factors, although it was one of the strongest based on the literature. The underlying finding was that there exist significant regional differences in the perception of certain attributes of migration and migration groups, while in other cases, regional differences were insignificant.

Keywords: contact hypothesis, prejudice, regional differentiation, immigrants perception, students upper-secondary school

Obsah

1	ÚVOD.....	- 10 -
1.1	Postoje k imigrantům v Česku a Evropě	- 12 -
2	FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ TVORBU PŘEDSUDKŮ.....	- 14 -
2.1	Individuální faktory.....	- 14 -
2.1.1	Náboženství	- 14 -
2.1.2	Vzdělávání	- 17 -
2.1.3	Pohlaví	- 19 -
2.1.4	Věk.....	- 20 -
2.1.5	Socioekonomický status a domácí prostředí.....	- 21 -
2.2	Kontextuální faktory	- 22 -
2.2.1	Urbanismus	- 22 -
2.2.2	Média	- 25 -
2.3	Kontaktní hypotéza.....	- 26 -
2.3.1	Meziskupinový kontakt.....	- 28 -
2.4	Shrnutí teoretické části a stanovení hypotéz	- 30 -
2.4.1	Podmiňující faktory ve vztahu k imigrantům	- 30 -
2.4.2	Hypotézy	- 31 -
3	METODIKA A DATA.....	- 32 -
3.1	Výběr a základní charakteristiky lokalit.....	- 32 -
3.1.1	Populační velikost a podíl cizinců	- 32 -
3.1.2	Základní charakteristiky sledovaných měst.....	- 34 -
3.2	Tvorba dotazníku.....	- 36 -
3.3	Použité ukazatele.....	- 38 -
3.3.1	Závisle proměnné.....	- 38 -
3.3.2	Vysvětlující (nezávisle) proměnné	- 39 -
3.4	Zpracování dat a analýza	- 42 -
3.4.1	Faktorová analýza	- 43 -
3.4.2	Regresní analýza	- 44 -
4	VÝSLEDKY	- 46 -
4.1	Popisná statistika	- 46 -
4.2	Analýza faktorů podmiňujících vnímání imigrantů.....	- 61 -
5	ZÁVĚR	- 65 -
6	ZDROJE	- 68 -
	Příloha č. 1.....	- 76 -

Seznam obrázku:

Obr. č. 1: SES dle jednotlivých měst na škále od 0 – nejnižší do 10 - nejvyšší.....	- 47 -
Obr. č. 2: SES na gymnáziích a SOŠ na škále od 0 – nejnižší do 10 – nejvyšší	- 47 -
Obr. č. 3: Průměrný vztah k imigrantům ve vybraných lokalitách (1 nejhorší – 5 nejlepší).....	- 48 -
Obr. č. 4: Průměrný vztah k imigrantům na gymnáziích a SOŠ.....	- 49 -
Obr. č. 5: Průměrný vztah k imigrantům podle skupin ve vybraných městech ČR .	- 50 -
Obr. č. 6: Domníváte se, že je možné imigranty následujících skupin začlenit mezi	
většinou společností? (1-určitě ne, 5-určitě ano)	- 51 -
Obr. č. 7: Znáte osobně někoho této národnosti? (v %) – studenti z Prahy.....	- 52 -
Obr. č. 8: Znáte osobně někoho této národnosti (v %) – studenti z menšího města v ZLK	- 52 -
Obr. č. 9: Znáte osobně někoho této národnosti? (v %) – studenti z Ústí n. L.....	- 53 -
Obr. č. 10: Vztah k imigrantům studentů z Prahy podle skupin imigrantů (v %)	- 54 -
Obr. č. 11: Vztah k imigrantům studentů z malého města ve ZLK podle skupin imigrantů (v %).....	- 54 -
Obr. č. 12: Vztah k imigrantům studentů z Ústí n. L. podle skupin imigrantů (v %)-	- 55 -
Obr. č. 13: Chtěli byste, aby imigranti zcela převzali naši kulturu?	- 56 -
Obr. č. 14: Podporujete programy pro začleňování imigrantů?.....	- 57 -
Obr. č. 15: Vnímáte současnou situaci tzv. migrační krize v ČR jako medializovanou, tedy příliš nafouklou? (v %)	- 57 -
Obr. č. 16: Vnímáte, že by se v médiích hovořilo o imigrantech především ve spojitosti s negativními okolnostmi a ty pozitivní zůstávají opomenuty? (v %).....	- 58 -
Obr. č. 17: Myslíte si, že by ČR měla přijímat migranty z oblastí zasažených válkou? (v %).....	- 59 -
Obr. č. 18: Myslíte si, že by ČR měla přijímat migranty, kteří zde chtějí.....	
pracovat? (v %).....	- 59 -
Obr. č. 19: Myslíte si, že je česká společnost k imigrantům tolerantní? (v %)	- 60 -
Obr. č. 20: Myslíte si, že jsou imigranti v Česku diskriminováni? (v %)	- 60 -

Seznam tabulek:

Tab. č.1: Populační velikost a počet cizinců ve sledovaných krajích v roce 2016...	- 33 -
Tab. č. 2: Podíl vybraných skupin cizinců v ČR v sledovaných krajích	
k 31. 12. 2016 (v %)	- 34 -
Tab. č. 3: Počet rozvodů v 1. až 4 čtvrtletí 2017 na 1000 obyvatel.....	- 35 -
Tab. č. 4: Podíl věřících v jednotlivých sledovaných krajích za rok 2011 (v %)	- 35 -
Tab. č. 5: Nezaměstnanost v jednotlivých sledovaných krajích k 31.3.2018 (v %) .	- 35 -
Tab. č. 6: Vzdělanostní struktura obyvatelstva v jednotlivých sledovaných krajích.....	
ČR v roce 2011 (v %)	- 36 -
Tab. č. 7: Průměrná hrubá mzda za 3. čtvrtletí 2017 v jednotlivých sledovaných krajích	
ČR	- 36 -
Tab. č. 8: Matice faktorových zátěží.....	- 44 -
Tab. č. 9: Počet studentů na gymnáziích a průmyslových školách dle pohlaví.....	- 49 -
Tab. č. 10: Hodnocení Syřanů a Nigerijců podle jednotlivých měst (v %)	- 55 -
Tab. č. 11: Faktory ovlivňující kritičnost k médiím a znalosti imigrantů.....	- 62 -
Tab. č. 12: Faktory ovlivňující postoje k jednotlivým skupinám imigrantů.....	- 63 -
Tab. č. 13: Faktory ovlivňující vztah k imigrantům	- 64 -

Seznam použitých zkratek

SES	Socioekonomický status
SOŠ	Střední oborná škola
SŠ	Střední škola
Ústí n. L.	Ústí nad Labem
ZLK	Zlínský kraj

1 Úvod

Předsudky a vztah k menšinám jsou v současné době velmi diskutovaným tématem, a proto se jimi zabývá mnoho výzkumů. Nedávno proběhlá migrační vlna je jedním z důvodů, proč je velmi důležité zabývat se tématem vztahů ke skupinám imigrantů. Bližší výzkum může pomoci vytvořit případné nástroje, které by vedly k hladšímu soužití těchto skupin s většinovou populací. V první řadě jde o to, abychom zjistili, jaký vztah má většinová populace k imigrantům. Je potřeba najít důvody, proč lidé na tuto problematiku nahlízejí rozdílně, a poté i příčinu této různorodosti názorů na soužití většinové populace s imigranty a na předsudky vůči nim. Tato fáze je esenciální proto, abychom následně byli schopni vytvořit konkrétní nástroje, jak případný problém řešit a co nejvíce usnadnit soužití skupin imigrantů s většinovou populací.

Je zajímavé pozorovat tuto problematiku z globálního hlediska a sledovat, jak se k soužití s imigranty staví různé země. Souvisí rozdílné přístupy jednotlivých zemí například s politickou historií dané země, tamější socioekonomickou úrovní či zde hrají roli úplně jiné faktory? Čermáková a Leontiyeva (2017) ve svém článku uvádějí, že největší vliv na postoj zemí k imigraci má pravděpodobně jejich dlouhodobá zkušenost s imigrací a imigranty, tedy potřeba vlád zemí zajistit hladké soužití majority a minority. Není ovšem nutné dívat se „až“ na globální úroveň, lze si všimnout, že i v rámci jediné země jsou nálady mezi většinovým obyvatelstvem vůči imigrantům proměnlivé, respektive někde jsou negativnější a někde zase naopak pozitivnější.

Proměnlivost uvnitř jediné země je z praktického a společenského hlediska zajímavější a přínosnější, a také ne tak často studovaná, proto se ve své diplomové práci budu soustředit pouze na Česko. Neopomenu historické aspekty, které mohou mít i výrazný vliv na to, jaký postoj obyvatelé Česka zaujímají vůči imigrantům. Ve své práci se budu zabývat především faktory, které vedou k vyvolávání předsudků vůči imigrantům. Budu se zabývat vztahem k imigrantům a snažit se nalézt příčiny, proč je tento vztah napříč republikou odlišný. Zaměřím se na to, jakým způsobem a jak moc nás ovlivňují média, zda a jak moc je důležitý osobní kontakt s cizinci nebo také na to, jak velkou roli v zaujetí takového postoje hraje vzdělání.

Impulsem pro napsání práce na toto téma nebyl pouze vývoj současné situace a aktuálnost tohoto tématu, ale také to, že jsem si začala všimnout skutečnosti, že lidé v okolí mého rodiště na Moravě mají vůči imigrantům daleko negativnější postoj, než je tomu v Praze, kde momentálně studuji. Zajímalo mě, proč jsou lidé v mém blízkém

okolí, kde žije minimum imigrantů, plní strachu a nedůvěry, zatímco v Praze, kde by se lidé teoreticky měli s tímto jevem potýkat daleko výrazněji v důsledku většího procenta cizinců, jsou zdejší lidé vůči imigrantům daleko méně odmítaví. Není tím rozdílem nakonec právě pouze ono množství imigrantů, kteří se v daném okolí vyskytují? Byla-li by dána lidem na Moravě možnost poznat a spolužít s větším množstvím imigrantů, eliminovaly by se jejich strachy a předsudky?

Cílem mé práce bude ověřit, zda existují regionální rozdíly ve vnímání cizinců studenty SŠ, a zjistit, které faktory mohou vnímání cizinců i jeho regionální diferenciaci ovlivňovat.

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala studenty z prvních a čtvrtých ročníků gymnázií a středních odborných škol (dále pouze SOŠ) ve třech městech Česka, a to v Praze, Ústí nad Labem a v menším městě ve Zlínském kraji (dále pouze v ZLK). Město ve ZLK nebudu konkretizovat, výzkum by tak ztrácel aspekt anonymity, jelikož se v daném městě nachází jen jedno gymnázium a jedna SOŠ. Volba měst není náhodná, chtěla jsem zkoumat právě reakce ve Zlínském kraji, v Praze a v severozápadních Čechách, jakožto zástupce krajů se specifickými znaky v rámci Česka. Oblasti jsou velmi odlišné z hlediska podílu cizinců na populaci i socio-ekonomické úrovni, proto je srovnání snazší a případné rozdíly budou lépe viditelné. Praha představuje region s nejvyšší úrovní socioekonomického statusu (dále pouze SES) jeho obyvatel i region s největším podílem cizinců (Novák a Netrdová 2011). Ústí nad Labem má vysoký podíl cizinců, ale řadí se ke strukturálně postiženým regionům (Janda 2014; Restart 2016). Zlínský kraj je na druhou stranu kraj s malým podílem cizinců a navíc se jedná o periferní region (ČSÚ 2016; Gergelová a kol. 2015). Výzkum jsem provedla na gymnáziích a průmyslových školách, jelikož jsem chtěla zjistit také to, zda je postoj k imigrantům ovlivněn i tímto faktorem, tedy vzděláním a typem škol.

První část mé práce se bude zabývat postojem české společnosti vůči imigrantům obecně, proč je vztah takový, jaký je, a proč je v českém případě odlišný od západní Evropy. V další kapitole se již budu věnovat jednotlivým faktorům, které tento vztah k cizincům a předsudky vůči nim mohou ovlivňovat, přičemž nejvýznamnější z nich je označován jako takzvaná kontaktní hypotéza. Kapitola vychází z různých výzkumů, které byly na toto téma dříve zpracovány. Poté práce volně přechází do metodiky a zabývá se výsledky. Na závěr bude vedena diskuze.

1.1 Postoje k imigrantům v Česku a Evropě

Postoj české společnosti vůči imigrantům může pramenit z celkového vývoje Česka a jeho společnosti, který byl značně odlišný od států zejména západní Evropy. Etnická a národnostní struktura v Česku byla a stále je dlouhodobě (od 2. sv. války) homogenní, což vede právě k uzavírání se do sebe a strachu z „neznámého“ (Havlík 2007). Začátky této homogenizace můžeme spatřit již v německé nadvládě za Protektorátu Čech a Moravy (Gabal 2004), kdy bylo vyvražďeno nepřeborné množství Židů a Romů. Po válce opět následovalo vyhnání romské a z části také maďarské menšiny. Zároveň došlo k zabrání Zakarpatské Rusi Sovětským svazem v roce 1945. Tím nejzásadnějším momentem bylo ale jistě odsunutí německého obyvatelstva, které se týkalo kolem 2,6 miliónů lidí (Händl 2013). Díky všem těmto událostem se Československo stávalo homogenním státem, tudíž státem s úplně jiným konceptem, než byl zamýšlen původně v roce 1918, kdy bylo Československo koncipováno jako vícenárodní stát. Velkým zásahem do postoje společnosti k imigrantům byl rozhodně totalitní režim, kdy nebyla lidem vnucována pouze etnická homogenizace, ale také kulturní a sociální uniformizace (Gabal 2004). Všechny tyto události vedly k poklesu jazykové a kulturní otevřenosti, tím pádem došlo k velkému propadu mezi Československem a západní Evropou (Gabal 2004).

Takže zatímco v západní Evropě již probíhaly několikanásobné imigrační vlny, Československo bylo stále prakticky homogenní stát (Havlík 2007). To může být bráno i jako hlavní příčina toho, proč Česko není tolik otevřenou zemí vůči cizincům. Po roce 1989 se muselo Česko (respektive zpočátku Československo) nejprve přeorientovat ze země emigrační přes zemi tranzitní až na zemi imigrační. Není to všechno jen o nastavení v zákonech, ale také (a to především) o nastavení a pochopení v celé společnosti. Gabal (2004) ve své zprávě uvádí, že od roku 1996 do roku 2004 se pohled na nově příchozí imigranty v české společnosti takřka nezměnil, došlo k lehkému zlepšení postoje, ale většina lidí imigraci považuje stále za negativní jev. Česká společnost dlouhodobě vidí imigranty jako zdroj ohrožení bezpečnosti (i ty dlouhodobě žijící v ČR) či jako ohrožení zdejšího způsobu života. Pokud se česká společnost rozhodne některé imigranty přijmout, většinou od nich vyžaduje úplnou asimilaci, což znamená dokonalé přizpůsobení se životním normám a návykům české společnosti. Česká společnost imigraci rozhodně nevidí jako faktor, který vede ke zlepšení demografické situace, což by samozřejmě později mohlo vést k podpoře důchodového

systému. Postupně se vztah české společnosti vůči imigrantům podle CVVM (2008) zlepšoval, ovšem jak uvádí výzkum CVVM (2010), stále má česká společnost k imigrantům ne úplně příznivý postoj. Rozhodně ve vztahu k imigrantům musíme brát na zřetel migrační vlnu, která započala v roce 2015 (Institut pro politiku a bezpečnost 2017). Po tomto období se vztah české společnosti k imigrantům ještě proměnil, což dokazují například výzkumy STEM (2016b) či Člověka v tísní (2015). Z výzkumu STEM (2016b) vyplývá, že se postoj k imigrantům ještě mírně zhoršil, ale spíše ve smyslu většího tlaku na asimilaci s většinovou společností či s větším vnímaným bezpečnostním rizikem. Z výzkumu provedeného společností Člověk v tísní v roce 2015 (mezi studenty středních škol) vyplynulo, že se oproti roku 2007 zhoršil vztah k uprchlíkům a azylantům, ovšem zato se hodně zlepšil vztah k již usazeným minoritám (Vietnamci, Východoevropané).

Eurobarometr v roce 2008 poskytl zprávu, že Češi jsou téměř nejvíce netolerantní stát v Evropě, ještě spolu se Slovenskem, Rakouskem, Kypru a Maltou. Otázka byla založena na tom, zda si myslí, že lidé jiného etnického původu obohacují naši kulturu (Hladíková 2009). Jak již bylo naznačeno výše, je to jistě dáno historií země, která si stále nese důsledky z totalitních režimů a uzavřenosti vůči okolí. Jak ale také naznačuje Hladíková (2009), může to být dáno i velkou mírou sekularizace, zde může jako příklad posloužit Polsko, které zabírá první místa v žebříku míry tolerance vůči imigrantům.

2 Faktory ovlivňující míru předsudků

Na začátku této kapitoly je nezbytné definovat si „předsudek“. Předsudek můžeme pojmut tak, jak to udělali například Dovidio a kol. (2003), kteří předsudek brali jako postoj k určitým sociálním skupinám a jejich členům, nebo jako Allport, který definoval předsudek jako „odmítavý až nepřátelský postoj vůči člověku, který patří do určité skupiny jen proto, že do této skupiny patří a má se tudíž za to, že má nežádoucí vlastnosti připisované této skupiny“ (Allport 2004, s. 39).

Tato kapitola se bude zabývat jednotlivými determinanty, které ovlivňují míru předsudků. Míra předsudků je totiž dána mnoha faktory. Je možné zaměřit se na individualitu každého jedince, anebo na ovlivňování prostředím, ve kterém jsme vyrostli, ve kterém žijeme, jakými lidmi se obklopujeme, tudíž na takzvané kontextuální faktory.

V literatuře jsou z individuálních faktorů nejčastěji zmiňovány náboženství, vzdělání, pohlaví, věk, socioekonomický status a domácí prostředí. Jako kontextuální faktory jsem zvolila míru urbanizace a média. Jako zvláštní skupinu jsem dala přímé a nepřímé kontakty s cizinci, které prověřují takzvanou kontaktní hypotézu. Na kontaktní hypotézu může být nahlíženo jako na průnik individuálních a kontextuálních faktorů, jelikož se jedná o jedincovu osobní znalost migrantů, která ovšem je ovlivněna lokalitou, kde jedinec žije. Zmíněné faktory jsem vybrala na základě studia literatury jako ty, které mají největší vliv na míru předsudku k různým jiným skupinám obyvatel. Samozřejmě zde mohou hrát roli i jiné faktory, například povaha člověka, ale to by již vydalo na důkladnější, a především časově náročnější (díky zachycení delší části života daného respondenta) psycho-sociologický výzkum.

2.1 Individuální faktory

Individuální faktory, které ovlivňují míru předsudků, jsou představovány daleko častěji. Jako individuální determinanty jsou nejčastěji uváděny věk, vzdělání, či náboženství, se kterými pracují například Hello a kol. (2002).

2.1.1 Náboženství

Náboženství je diskutovaným tématem již od svého prvopočátku, hraje roli v mnoha sférách lidského bytí, a to nejen v dnešní době, kdy se setkáváme s nábožensky

motivovými činy velmi často. V moderních dějinách bylo důležitým zlomem 11. září 2001, kdy svět začal globálně o nábožensky motivovaných násilných činech diskutovat ještě více, a vnímání náboženství se začalo spojovat s terorismem. Vystala otázka, jak je možné, že náboženství stojí za řadou násilných činů, když jeho mottem by měla být láska a vedení lidí k toleranci. Mají věřící lidé tedy ve své podstatě více předsudků než lidé nevěřící? K zamyšlení stojí také skutečnost, že celosvětový spor se prakticky nevede mezi věřícími a nevěřícími, ale možná spíše mezi různými náboženskými vyznáními, jak se zmiňuje také Hunsberger (2005). Jako příklad můžeme uvést spor mezi katolíky a protestanty v Severním Irsku či mezi židy a muslimy na Středním východě, známé jsou také konflikty v Indii. Co je tedy ta podstata náboženských předsudků? A opravdu náboženství vede lidi spíš k nenávisti než k toleranci?

Allport (2004) se ve své knize „O povaze předsudků“ snaží objasnit, proč by zrovna náboženství mohlo ovlivňovat míru předsudků. Podle Allporta (2004) je to z důvodů jeho nejednoznačnosti, jelikož náboženství nelze tak snadno uchopit. Neznamená pouhou víru v Boha a lásku k bližnímu, ale pojí se hodně s kulturními funkcemi, odděluje etnika, národnosti „hlavní důvod, proč se náboženství stává ohniskem předsudků, spočívá v tom, že obvykle znamená víc než pouhou víru – bývá jádrem celé kulturní tradice skupiny“ (Allport 2004, s. 461). Také Hunsberger (2005) se věnuje vztahu náboženství a předsudků. Stejně jako Allport vidí důvod ve velkém plnění funkcí, které náboženství zastává. Zmiňuje poskytování referenčního rámce pro jednotlivce, interpretaci jeho reality, či může sloužit k organizování společenských a politických vztahů mezi skupinami. Náboženství je pro lidi důležitá cesta k zapojení se do společnosti a čerpání hodnot, které jim dává – vytváří sociální struktury a tradice a vytváří lidem sociální status.

Předsudky k jiným skupinám se můžou v náboženství objevovat z mnoha dalších důvodů. Jedním z nich může být jeho spojení s konzervatismem (církve nechtějí nic nového a zakládají si na svých jasně daných cílech). Dalším je jeho vnímání jako jediného zdroje pravdy a morálky. Tím pádem se pasuje do role, kdy je schopno na jednu stranu potvrdit různé mýty, které způsobují problémy, což vede ke vzniku nerovností (je to především vyznávání konzervativních metod a podpora svého vlastního náboženství jako jediné správné pravdy), ale může také podporovat a udržovat tradice, jejichž cílem je podpořit rozmanitost a toleranci (např. multikulturalismus), o čemž se zmiňuje například Hunsberger (2005). A to jsou důvody, proč náboženství přispívá, ale vlastně i zabraňuje tvorbě předsudků. Nejde ani tak o celkové náboženství,

ale spíše o to, jak jej jednotlivec uchopí a co pro něho znamená. Znamená-li pro něj náboženské společenství silnou nadřazenou skupinu, může to vést k autoritářství, což se projevuje spíše jako nenávisť vůči jiným skupinám. Uchopí-li ovšem jedinec svou víru v pravdu a opravdu věří v její hodnoty a šíření lásky, vede to spíše k toleranci. Dokazuje to také Allport, který píše, že „mezi náboženstvím a předsudkem není žádná jednoznačná spojitost“ (Allport, 2004, s. 470).

I přesto Hunsberger (2005) uvádí, že drtivá většina studií prokázala pozitivní asociaci mezi předsudky a náboženstvím (věřící lidé mají více předsudků). Tyto studie ovšem nerozlišují vnímání a vztah jedince k náboženství, rozlišují pouze věřící či nevěřící. Jako příklad můžeme uvést studii Batsona a kol. (1993), která prokázala, že věřící lidé mají více předsudků než lidé nevěřící. Ovšem při detailním zhodnocení stejně jako Allport (2004) přiznává, že lidé, kteří svou církev neberou jako uzavřenou skupinu lidí, jsou daleko tolerantnější. Asociace mezi náboženstvím a předsudky tedy nemusí být vůbec tak silná, mnohdy není žádná. Jde spíše o to, že jsou rozdíly v intenzitě vyznávání náboženství, jak tu svou víru vnímám, a ne, že by celkově věřící byli více zaujati než nevěřící.

Allport a Ross (1967) se ve své práci hodně zaměřovali na vnitřní¹ (intrinsickou) a vnější² (extrinsickou) náboženskou orientaci. Kritizují jiné studie, které člení lidi na věřící a nevěřící s tím, že věřící mají více předsudků. Zdůrazňují větší složitost reality, tvrdí, že lidé patří někam mezi tyto dvě skupiny, takže záleží spíše na tom, k jaké se více přiklání. Ve své studii zjistili, že nejvíce předsudků mají ti, kteří chodí do kostela zcela výjimečně a prakticky k náboženství nemají nijak vyvinutý vztah.

Johnson a kol. (2010) zjistili, že věřící lidé měli spíše negativní postoje směrem k americkým Afričanům než lidé nevěřící, ovšem není to z důvodu strachu a znechucení. Negativní vztah mezi náboženstvím a rasovými předsudky se spíše přičítá autoritářství, které je spojeno s náboženským fundamentalismem, kdy věřící mají ve svých představitelích totální autoritu, než zbožnosti. Vyplynulo, že náboženství rasové předsudky nepatrně opravdu zvyšuje, nicméně autoři neověřovali, jaké mechanismy to způsobují.

¹ Jedná se o náboženskou orientaci zralou, náboženství je pro jedince hlavní životní motivací a prostupuje do všech sfér jeho života (Allport a Ross 1967).

² Jedná se o náboženskou orientaci nezralou, jedinci náboženství přináší pouze pocit bezpečí, sebeospravedlnění nebo místo v sociální komunitě. Náboženství bere jako prospěch pro sebe a s názory skupiny se ztotožňuje spíše jenom navenek. Lidé jsou více zaujati k ostatním skupinám (Allport a Ross 1967).

Ve výzkumu Hall a kol. (2010) jsou nábožensky založení lidé humanitárnější, ovšem jen spíše co se týče členů vlastní skupiny. Dále autoři nezjistili zásadní vztah mezi katolickou vírou a rasovými předsudky. Důležitou roli hraje opět autoritářství, které, kdyby zmizelo, zmizí z fundamentalismu i předsudky. Podle autorů vztah mezi náboženstvím a předsudky také závisí na pohlaví – ženy více podporují dobročinné hodnoty, které drží religiozitu a také více podporují toleranci k jiným skupinám – proto výzkumy s více muži vedly k tomu, že náboženství není tolerantní vůči jiným rasám.

Z větší části dřívějších výzkumů tedy vyplynulo, že náboženství zásadním způsobem neovlivňuje míru předsudků, což shrnuli ve své práci také Novotný a Polonský (2011), popřípadě ji ovlivňuje nejednoznačným způsobem. Přesněji řečeno ve své práci zjistili, že věřící (mimo římskokatolickou církev, která je u nás ale nejvíce zastoupená), mají lepší objektivní znalosti o islámu než ostatní respondenti a zároveň respondenti hlásící se k nějakému náboženství mají větší obavy z terorismu islamistů než ostatní.

Kdybychom se na to podívali obšírněji, nejvíce netolerance se projevuje u lidí slabě věřících a lidí, kteří mají až autoritářský vztah k náboženství a jejich víra je spíš vnějšího charakteru, nedospěli k ní sami. Zato lidé, kteří mají víru zakořeněnou, došli k ní „sami“, jsou tolerantnější než lidé nevěřící. Jak však tento krátký přehled ukázal, existuje mnoho vlivů, které působí na vztah náboženství a předsudků, a proto je potřeba se na něj dívat z více úhlů.

2.1.2 Vzdělávání

Vztah mezi vzděláním a předsudky můžeme shledat daleko jednoznačnějším než vztah mezi náboženstvím a předsudky. Dle Allporta a Rosse (1967), Helloa a kol. (2002) či Havlíka (2007) je vzdělání často označováno jako hlavní determinanta, která ovlivňuje etnické předsudky jedinců – vzdělanější lidé mají méně předsudků než lidé méně vzdělaní.

„Všeobecné vzdělání pomáhá pozoruhodným způsobem zvyšovat míru tolerance a zisk se přenáší i na další generaci. Nelze říci, jestli je tato vyšší tolerance, spojená s vyšším vzděláním, dána silnějším pocitem bezpečí, kritičtějšíм způsobem myšlení nebo lepšími znalostmi“ (Allport a Ross 1967, s. 450). Allport a Ross (1967) také uvádí, že vzdělanější lidé jsou tolerantnější díky tomu, že více znají jiné kultury (uvádí případ

studie v Africe, kdy vzdělanější lidé věděli, že černoši a běloši mají stejnou krev, tudíž nebyli tak zaujatí jako ti, kteří byli přesvědčeni o opaku).

Vliv vzdělání na bránění předsudků je tedy velmi znát. Ovšem jak zmiňuje Weil (1985), vliv vzdělání není univerzální, ale spíše se liší u různých národností a podle historických podmínek. Je zajímavé pozorovat rozdíly mezi různými státy podle druhu jejich státního zřízení. Jsou určité rozdíly mezi státy s totalitní vládou, demokratickou vládou a státy, kde v novodobé historii vládl totalitní systém. Weil (1985) zjistil, že v zemích, kde byla přerušena demokracie a vládla léta totalita, byl efekt vzdělání na mírnění předsudků nižší než v zemích, kde je dlouhodobě nastolená demokracie. Hello a kol. (2002) mu ovšem oponují, že jak v dlouholetých demokraciích, tak ve státech, kde byla demokracie přerušena totalitní vládou, je tento účinek stejný. Obě studie prokázaly, že nejmenší účinek vzdělání na snižování předsudků mají země, kde byla demokracie nastolena nedávno či ještě vůbec ne.

Vztah vzdělání a předsudků závisí též na velikosti náboženské heterogenity v dané zemi (Weil 1985). Kde je náboženská heterogenita větší, mají představitelé vyšší tendenci k podpoře tolerance a snižování meziskupinového napětí. Naopak v zemích nábožensky homogenních tuto tendenci představitelé přirozeně ztrácí. Proto bude také ve škole nižší snaha podporovat toleranci a respekt k ostatním etnikům. Takže čím nábožensky heterogennější země, tím má vzdělání vyšší vliv na tvorbu předsudků (respektive na jejich snižování). Tento předpoklad potvrdila také studie Helloa a kol. (2002). Naopak Stark a Iannaccone (1994) ve svých pracích píší opak, a to, že čím je země nábožensky více heterogenní, tím má vzdělání nižší vliv na tvorbu předsudků (respektive na jejich zvyšování), jelikož každý vidí ve svém náboženství jedinou pravdu, takže není ochoten podporovat toleranci.

Hello a kol. (2002) ve svém článku zmiňuje další faktor, který ovlivňuje vztah mezi předsudky a vzděláním, a to sociálně-ekonomickou úroveň daného státu. Jak píše například i Quallin (1995), čím jsou horší ekonomické podmínky dané země, tím více se dominantní skupina obyvatel cítí ohrožena jakoukoliv konkurencí, tudíž rostou etnické předsudky. Čím vyšší má pak člověk vzdělání, tím lepší má postavení ve společnosti ve srovnání s méně vzdělanými. Hello a kol. (2002) předpokládal, že vliv vzdělávání na předsudky ovlivní skutečná etnická konkurence v daném státě, z toho důvodu do výzkumu zahrnul dvě další charakteristiky, a to nezaměstnanost a procento cizinců v daném státě. Mohlo by se zdát, jak odkazuje Quallin (1995), že v zemích, kde je vysoká nezaměstnanost a mnoho národnostních menšin, budou mít méně vzdělání větší

předsudky z důvodu větší konkurence na méně kvalifikovaných pracovních pozicích. Nachází-li se v zemi mnoho etnických menšin, mohou lidé vidět tyto menšiny jako hrozbu (například ze strachu o zaměstnání), která ohrožuje jejich socioekonomický standard. Když v zemi nebude taková konkurence, méně vzdělaní nebudou vnímat tu hrozbu, takže budou mít také nižší předsudky. Přesto Hello a kol. (2002) poukázali na to, že tomu tak není (což plyne také z kontaktní hypotézy, viz kapitola 2.3). Tyto faktory s tím vesměs nemají moc společného a míru předsudků neovlivňují zdaleka tak jako demokratická tradice země nebo náboženská heterogenita.

Je také zajímavé pozorovat rozdíly mezi humanitními a technickými obory. Novotný a Polonský (2011) došli ke zjištění, že studijní obor hrál roli při úrovni znalostí islámu (studenti humanitních oborů na tom byli o poznání lépe než studenti technických oborů), ale už nehrál tak velkou roli při vnímání hrozby a předsudků vůči muslimům.

2.1.3 Pohlaví

Určité asociace mohou být i mezi pohlavím a předsudky, ovšem literatura se na nich moc neshoduje. Muži a ženy se mohou chovat v globálním hledisku rozdílně. Ženy jsou i díky mateřství vnímavější a citlivější, což se projevuje také u nenávisti vůči druhým, což naznačuje studie Šedové (2003). To se ovšem úplně neshoduje s výzkumem Chandlera a Tsai (2001), ve kterém přišli na to, že pohlaví nemá téměř žádný vliv na míru předsudků.

Výzkumy společnosti Člověka v tísní (2007, 2015) nebo také Holase (2013) došly ke stejnému názoru tolerantnějšího postoje žen, ať už k sociálním či etnickým menšinám nebo k přistěhovalcům.

Rozdílnost mezi muži a ženami v míře předsudků ve své disertační práci řeší Dozo (2015). Zdůrazňuje, že předsudek je motivován touhou získat více prostředků a lepší postavení ve společnosti pro vlastní skupinu a předčít tak skupiny ostatní, a těmito schopnostmi oplývají právě muži. Muži mají zcela jiné postavení ve společnosti, mají větší touhu a schopnost dominovat nad ostatními. Dalším argumentem, který zmiňuje, je, že muži se více angažují v přímém, vyhroceném kontaktu se členy ostatních skupin. Muži jsou „válečníci“, kteří spíše používají agresí místo domluvy.

2.1.4 Věk

Havlík (2007) ve svém článku zmiňuje, že ačkoliv celkově jsou mladí lidé (15-29 let) tolerantnější než lidé staří, záleží především na vzdělání a na místě bydliště (což se v našem výzkumu může projevit také). Tuto skutečnost prakticky potvrzuje také výzkumu CVVM Postoje české veřejnosti k cizincům (2015-2017). Zatímco v roce 2015 se ve výzkumu projevila větší tolerance vůči cizincům u mladých lidí (věková skupina 15-29 let), z výzkumů provedených v dalších letech to již nevyplývá. V roce 2015 mladí lidé častěji uváděli, že cizinci nás mohou obohatit jak kulturně, tak také přispívají k růstu hospodářství (CVVM 2015).

Allport (2004) se ve své knize zabývá tím, jak si předsudky osvojují děti až do období dospívání: „děti v první a druhé třídě si ke hře často vyberou děti jiné rasy či etnické příslušnosti nebo si vedle nich sednou v lavici. Tato přátelskost obvykle mizí v páté třídě. V té době si děti vybírají výhradně vlastní skupinu: černoši černochoy, Italové Italy atd.“ (s. 331). Starší děti (kolem 15 roku) jsou již velmi ovlivněni školním prostředím a výukou, tudíž se chovají podle určitých zásad demokracie a tolerance, která je jim vštěpována. Nejmenší děti prakticky předsudky nemají, starší děti mají spíše verbální předsudky (už vnímají kategorie, které dospělí zavrhnou), adolescenti se již nedemokraticky chovají, ovšem díky školní výchově se naučili demokraticky mluvit, ale jak bylo řečeno, chování je plné předsudků. Období puberty je přitom nejdůležitější, jelikož dítě již nemá předsudky jen „z druhé ruky“, takové dítě už získává „vlastní předsudky“, osvojuje si je a naplňuje vlastní potřeby (Allport 2004).

Výzkum společnosti Člověka v tísní (2015) prokazuje horší vztah k cizincům u středoškoláků než u dospělých. Tento jev může být podle autorů dán vyšší znalostí cizinců dospělou populací a zároveň velkým informačním vlivem sociálních sítí u středoškoláků, který vede k posilování stereotypů z šíření hoaxů a zároveň podporuje tendenci anonymně se radikálně vyjadřovat k dané situaci, což zase ovlivňuje ostatní.

Je zajímavé se podívat na dva výsledky českých výzkumů a vyvodit závěry. Výzkum Člověka v tísní (2015) prokazuje, že středoškoláci mají horší vztah k cizincům než dospělí, zatímco výzkum CVVM (2015) zase poukazuje, že větší toleranci vůči cizincům mají mladí lidé (15-29 let) spíše než dospělí. Rozdíl může být v tom, že ve výzkumu CVVM nejsou zahrnuti pouze středoškoláci, ale mladí lidé od 15 do 29 let. Mohlo by se z toho vyvodit, že středoškoláci si ještě hodně formulují své názory a jsou právě ovlivněni médii, ale díky svému vzdělání a zkušenostem s cizinci se názor přetočí

a vztah k cizincům se výrazně zlepší. To opět vede k závěru, že na míru předsudků má celkově velký vliv jednak vzdělání a jednak míra osobní znalosti a zkušenosti s příslušníky jiného národa (což potvrzuje drtivá většina výzkumů, viz kapitola 2.3).

2.1.5 Socioekonomický status a domácí prostředí

Významnou roli hraje též charakteristika rodiny, v níž dotyčný vyrůstá. Jak ve své knize píše Průcha (2006, s. 79) „rasové předsudky se tedy častěji objevují u dětí vyrůstajících v rodinách s nižším socioekonomickým statusem a s nižší úrovní vzdělání rodičů“. Socioekonomický status se nejčastěji vyjadřuje právě vzděláním, zaměstnáním a příjmem (Matyášová 2014). Novotný a Polonský (2011) ovšem ve svém výzkumu shledali tento faktor jako statisticky nevýznamný.

Je také velmi zajímavé se podívat na vztahy v rodině vůči míře předsudků. Na formování názorů má zajisté nějaký vliv to, kde vyrůstáme. Lze očekávat, že s předsudky to bude obdobné.

Allport (2004) ve své knize zmiňuje výzkum O.H. Mussena, který dokázal, že prostředí v rodině má vliv na míru předsudků jednotlivce. Sledoval, jak se změnily předsudky asi 100 chlapců, kteří byli 28 dní v integrovaném táboře, vůči ostatním. Chlapci, kteří měli s rodiči pěkný vztah, daleko snáze dokázali snižovat své předsudky než ti, u kterých to bylo naopak.

Jak píše ve své knize Allport (2004), velký vliv na formování předsudků lidí má prostředí domova, v jakém jako děti vyrůstali. Důležitá část je rané dětství, jelikož právě prvních šest let života dítěte je důležitých pro rozvoj jeho společenských postojů. Rodiče mohou své postoje na dítě přenášet přímo, ale také nepřímo, čímž mu vytvářejí prostředí, kde může poté rozvíjet své vlastní předsudky. Vztah mezi předsudkem dítěte a jeho výchovou je zcela zřejmý. Větší předsudky tak budou mít spíše děti, které vyrůstají v supresivním, tvrdém nebo kritickém prostředí. Jejich rodiče vyžadují striktní poslušnost, nepodporují dětské vytváření myšlenek a požadují po dětech velkou kázeň, jsou kritičtí a despotičtí. Dítě tím pádem zaujme obranný postoj, jelikož po všem, co udělá, následuje trest, a do života si odnese, že ve světě vládne autorita a neexistuje tolerance. Přestává důvěřovat jak sobě, tak ostatním, začne být podezřívavý a mít strach. Sám Allport píše: „nemůžeme to sice tvrdit s jistotou, ale zdá se, že odmítavý, nedbalý či nedůsledný způsob výchovy vede často ke vzniku předsudků. Badatelé říkají, že lidé s předsudky mnohdy jako děti vyrůstali v rozhádaných a rozpadlých rodinách“ (Allport

2004, s. 321). Na závěr Allport (2004, s. 322) uvádí, že „u dětí, se kterými se zachází příliš hrubě, které jsou přísně trestány nebo neustále kritizovány, je větší pravděpodobnost, že z nich vyrostou lidé, pro které skupinový předsudek hraje významnou roli“. Ale samozřejmě nemusí to vždy platit stejně.

Rodiče tedy své děti ovlivňují spíše nepřímo. Své postoje a názory dětem neříkají přímo, dítě nicméně nejvíce čerpá z prostředí, které v něm vyvolává určité postoje, které si zakóduje Aboud a Doyle (1996). Čím víc jsou děti se svými rodiči identifikovány, tím víc přebírají jejich postoje a předsudky. Děti prakticky touží potom, aby byly chváleny, proto se přibližují názorově svým rodičům Allport (2004). Až v době dospívání se tento postoj dětí mění.

Holas (2013) ve svém výzkumu také odhalil, že daleko více nespokojení s celkovým společenským systémem a s celospolečenským vztahem k menšinám či přistěhovalcům jsou mladí lidé z doplněných rodin (rodina s nevlastním rodičem). Je to vysvětleno tím, že když emocionálně rodina není úplně dobře ukotvena, odráží se to na vnímání celkového světa.

2.2 Kontextuální faktory

2.2.1 Urbanismus

Městský životní styl je spojován s tolerancí jedinců k ostatním skupinám obyvatel spíše než ten vesnický. Může na to mít vliv vyšší sekularizace života nebo větší množství různých skupin lidí žijících ve městech než na venkově. Podle Wirtha (1938) je místo bydliště jedním z výrazných prvků, který působí na lidské postoje a hodnoty. Je tedy velmi pravděpodobné, že bydlení ve městě bude mít vliv na míru předsudků, a to i bez působení socioekonomických vlivů, které by to ještě více prohlubovaly. Lidé žijící ve městech jsou považováni za více liberální a tolerantní než lidé žijící mimo město, což ve svých člancích zmiňují například Tuch (1987), Carter a kol. (2005) nebo Wirth (1938). Právě Wirth (1938) a poté Stouffer (1955) byli určitými průkopníky, kteří se zabývali vztahem městské rezidence a míry předsudků. Na jejich výzkumy poté navazovalo mnoho dalších, kteří vycházeli z hypotézy, že diverzita a heterogenita městského způsobu života pomáhá k vyšší toleranci mezi obyvateli (Tuch 1987; Abrahamson a Carter 1986; Carter a kol. 2005). Jedním z mnoha důvodů, proč je ve městech větší tolerance k ostatním menšinám, může být fakt, že je zde daleko větší

počet různých sdružení, které napomáhají integraci menšin do většinové společnosti (NICM 2018). Tato sdružení samozřejmě vznikají na základě daleko většího počtu různých menšin žijících ve městech a celkově více heterogenního obyvatelstva než na venkově. Naopak ve venkovských oblastech, kde je obyvatelstvo víceméně homogenní, panují trvalé vztahy, lidé vyznávají podobné hodnoty, mají stejná přesvědčení a životní styl. V takovém prostředí je daleko těžší rozvíjet toleranci vůči individuálním rozdílným charakteristikám ostatních lidí. Městští obyvatelé jsou více ochotni podporovat zásady rovnosti a politiky, které by menšinám pomohly, než venkovští obyvatelé (Carter a kol. 2005). Může to být dáno tím, že lidé ve městech jsou v daleko větším a častějším kontaktu s cizinci než lidé mimo město.

Wirth (1938) ve svém článku přímo odkazuje na to, že místo bydlení ovlivňuje postoje lidí. Jeho teorie stojí na třech demografických faktorech (populační velikost, hustota zalidnění a národnostní heterogenita obyvatelstva). Tyto faktory působí jak každý zvlášť, tak i vzájemně. Populační velikost v první řadě pozměňuje sociální interakci mezi obyvateli. Je logické, že čím větší populační velikost, tím probíhá mezi lidmi větší interakce, která má (ať už jakýkoliv) dopad na lidskou toleranci či na segregaci obyvatelstva. Podle Wirtha (1938) populační velikost segregaci zvyšuje. Je to samozřejmě na uvážení. Populační velikost může zvyšovat segregaci vzhledem k velkému počtu lidí, kteří se seskupují a vzájemně vyčleňují na různé skupiny. Na druhou stranu právě díky interakci a toleranci by k segregaci ve městech nemělo docházet v takové míře jako na vesnicích. Wirth (1938) ale vysvětluje, že segregace obyvatelstva ve městech je charakterizována vztahy, které jsou formální a plytké, tudíž ve městech může být daleko větší podpora různorodosti a heterogenity obyvatelstva.

Kritika Wirthovy teorie přišla mimo jiné v článku Abrahamsona a Cartera (1986). Jednalo se o dvě zásadní kritiky. První kritikou je, že účinky, které se týkají populační velikosti, by neměly být brány nikterak vážně, jelikož jsou pomíjivé. Lidé se mění, a tudíž i jejich míra tolerance se časem může změnit. Abrahamson a Carter (1986) odmítají tvrzení, že je vztah mezi lidskou tolerancí a populační velikostí místa bydlení. Druhá kritika se týká toho, že není nejdůležitější populační velikost, populační zalidnění a populační heterogenita, ale je třeba se dívat na individuální charakteristiky lidí, a to na jejich vzdělání, povolání, pohlaví, věk, rasu či rodinnou situaci. Jejich hypotézou je, že rozdílná míra tolerance mezi městským a venkovským obyvatelstvem je dána především rozdílným národnostním složením obyvatelstva v těchto dvou skupinách. Je

zajímavé, že zatímco tolerance ohledně občanské svobody mezi začátkem a koncem zmiňovaného výzkumu narostla strmě, nárůst tolerance ohledně eutanázie, alkoholismu či epilepsie byl už pozvolnější.

Holas (2013) ve svém výzkumu také nepotvrdil platnost hypotézy, že by velká města byla tolerantnější vůči minoritám a přistěhovalcům. Navíc zjistil, že mladí lidé ze středních a velkých měst jsou daleko radikálnější než mladí lidé z malých měst a vesnic, což znamená, že se více kloní k odpovědím typu „nesnáším je“, či „jsou mi nesympatičtí“. Malá města a vesnice jsou spíše neutrální či mírně pozitivní. Autor tento postoj vysvětluje tím, že lidé z velkých měst jsou obklopeni daleko větším množstvím lidí, a tak můžou snáze nabýt dojmu, že už je nás dost a nikdo další ať zde nevstupuje.

Hustota zalidnění rozhodně ovlivňuje společenský život (Wirth 1938). Urbanisté jsou kvůli efektivnímu využití plochy tlačeni do plánování budov tak, aby se na malou plochu soustředilo co nejvíce lidí, což vede později k větší segregaci, jelikož vznikají různá suburbia, zároveň pak dochází ke stavění sídlišť, kde se seskupují lidé se stejným sociálním statutem. Ironií je, že i když se fyzický kontakt zvyšuje, důvěrná sociální interakce se snižuje. A právě vzniklá heterogenita by podle Wirtha (1938) měla vytvářet živou a rušnou kulturu, podporující toleranci. Obyvatelé, kteří se přistěhovali či ve městě nežijí natrvalo, mezi sebou vytváří především sekundární vztahy a podle toho vypadá také charakter měst. Charakteristikami těchto měst jsou: tolerance, obezřetnost, racionálnost, sofistikovanost a nestrannost. Na druhé straně místa, která jsou málo zalidněná s homogenním složením obyvatelstva a malým počtem úzkých vztahů, jsou charakterizována: unáhleným kritickým jednáním, konzervatismem a afektivností obyvatel (Wirth 1938). Podle těchto charakteristik můžeme říct, že díky heterogenitě a rozmanitosti obyvatelstva ve městech zde převládá také větší tolerance. Výzkum Wirtha byl ovšem prováděn velmi dávno. Situace se změnila, vzdálenosti již nehrají takovou roli, technologické pokroky se difúzně šíří do všech oblastí světa (inovace se začínají šířit také na periferii a nezůstávají jen ve městech). Na tento problém upozornili již Glenn a Hill (1977), kteří naznačili, že jakmile začnou do periferních oblastí více proudit sdělovací prostředky, tak se sníží vliv městského prostředí na předsudky. Přesto všechno ovšem stále trvá stav, že městské obyvatelstvo je daleko tolerantnější vůči jiným národnostním menšinám, takže Wirth položil ucelené základy, kterými se můžeme řídit do dnes, i když nemohl předpokládat určité změny v městském prostředí, které nastaly (suburbia, národnostní enklávy,...)

Odum (1945) zase vyzdvihuje geografické aspekty, proč je to či ono místo spojeno s tolerancí. Charakteristiky jako je bohatství, přírodní bohatství či hospodářské podmínky, jsou příčinami rozdílných postojů lidí a jejich tolerance v různých částech světa. Příkladem může být Amerika, kdy jižní státy byly i díky otroctví považovány za netolerantní subkulturu, zato průmyslový sever nikdy tak netolerantní nebyl (Schuman a kol. 1997). Výzkum Cartera a kol. (2005) potvrdil, že státy celého jižního regionu jsou řazeny k méně tolerantním, a to především kvůli nerovnoměrnému hospodářskému rozvoji regionů, zato státy západního regionu byly vždy spojovány s větší tolerancí a to díky spojení se svobodou a individualitou. Podle Abrahamsona a Cartera (1986) se difúze tolerance šíří z metropolitních regionů do regionů venkovských.

Sám Carter a kol. (2005) se věnuje ve svém výzkumu změně vlivu urbanismu na toleranci lidí v čase, což je velmi důležité, jelikož na tento fakt působí stále jiné faktory a situace ve světě se mění (nové technologie, komunikace,...). Bylo zjištěno, že vztah mezi urbanismem a tolerancí je konstantní v průběhu času. Musíme však také říct, že v průběhu času se zvyšuje tolerance jak u městského, tak i venkovského obyvatelstva – může to být důsledek komunikace, technologií a dopravy, které stále více pronikají na venkov, jak zmiňoval již Wirth (1938).

2.2.2 Média

Postoje většinové společnosti k cizincům nejsou dány pouze reálnými obavami z jiného etnika, z reálných problémů, které lidé vnímají, či nemůžeme hledat příčinu pouze v totalitním režimu. Na postoj společnosti k cizincům mají též velký vliv média. Média se soustředí daleko více na problémy spojené s imigranty než na to, co nám imigranti přinášejí, což ve svém článku zmiňuje Leontiyeva (2003). Negativní mediální obraz například zmiňuje průzkum společnosti Newton media, který agentura provedla v roce 2008. Výstupy z výzkumu byly následně zpracovány Sakovou (2009). Jak můžeme z výzkumu vidět, média se o cizincích vyjadřují negativně nebo neutrálně, pozitivně jen ve velmi malém procentu. Když už se média vyjadřují pozitivně, je to většinou v kontextu osvojování si českého jazyka či v zapojení se na trhu práce. V negativní souvislosti se hovoří většinou o nelegálním pobytu, nelegální práci a trestné činnosti (Saková 2009).

Je proto velmi problematické, že mladí lidé čerpají informace daleko více z médií, než z osobního kontaktu s cizinci (Holas 2013; Člověk v tísní 2015).

2.3 Kontaktní hypotéza

Jako nejlepší způsob, jak snižovat meziskupinové předsudky a zabránit tak konfliktům, je se s lidmi stýkat (Allport 2004).

Za autora kontaktní hypotézy považujeme Gordona Allporta, který ji formuloval ve své knize O povaze předsudků (2004), která se snaží zachytit kořeny nepřátelství a objasnit povahu lidských předsudků: „předsudek (pokud není pevně zakořeněn v povaze jedince) lze oslabit rovnocennými kontakty mezi většinovou a menšinovou skupinou při sledování společných cílů. Účinnost se značně zvyšuje, jestliže jsou takové kontakty stvrzeny institucionálně (zákonem, zvykem, místním ovzduším) a jestliže jde o takové kontakty, které příslušníky obou skupin dovedou k tomu, že si uvědomí společné zájmy a společné lidství“ (Allport 2004, s. 303).

Podle vysvětlení napsaného výše může kontakt podle Allporta více snižovat předsudky za působení určitých podmínek (rovnocenné kontakty, společné cíle, důležitost institucí, uvědomění si společných zájmů a společného lidství). Tyto podmínky nazýváme moderátory. Vedle těchto podmínek kontakt redukuje předsudky k nečlenským skupinám prostřednictvím tzv. mediátorů (zprostředkovatelů). Jak píše ve svém článku Pettigrew a Troppová (2008), jedná se o procesy, které se podílejí na vztahu kontaktu a zlepšení meziskupinových postojů (větší znalost o nečlenské skupině – kognitivní procesy, snížení mezi-skupinové úzkosti, či zvýšení pozitivních emocí spojených s nečlenskou skupinou, takzvaná empatie – afektivní procesy).

Lze očekávat, že právě emoce hrají v tomto vztahu kontaktu a meziskupinových postojů velkou roli. Jedná se o afektivní faktory, které vztah kontaktu a meziskupinových postojů ovlivňují daleko více než kognitivní faktory (např. nové informace o nečlenské skupině), což potvrzuje také metaanalýza 713 nezávislých souborů z 515 studií Pettigrewa a Troppové (2008). Nejdůležitější emocí, která se musí v tomto vztahu redukovat, je meziskupinová úzkost a s ní spojené ohrožení ze strany nečlenských skupin a nedůvěra k nečlenským skupinám. Je prokázáno, že kontakt mezi skupinami velmi snižuje meziskupinovou úzkost a pocit ohrožení. Snížení úzkosti a pocitu ohrožení je tedy jeden z nejdůležitějších faktorů v redukci předsudků k nečlenským skupinám po předchozím kontaktu s příslušníky nečlenských skupin. Jednoduše řečeno, když se sníží napětí a úzkost mezi skupinami, sníží se také předsudky. Empatie jakožto pozitivní emoce je v tomto vztahu také důležitá. Díky zvýšení empatie důsledkem meziskupinového kontaktu dojde k redukci předsudků vůči

nečlenským skupinám (Pettigrew a Troppová 2008). Takže pozitivní vliv mezi-skupinového kontaktu je zapříčiněn jak redukcí negativních emocí (úzkost), tak zvýšením těch pozitivních (empatie) (Kouřilová 2010).

Vedle kognitivních a afektivních procesů můžeme za důležité mediátory zařadit také funkční vztahy mezi skupinami a chování v kontaktní situaci (Dovidio a kol. 2003):

- Funkční vztahy mezi skupinami
 - o důležitost kooperace skupin ve zlepšování meziskupinových vztahů
- Chování v kontaktní situaci
 - o je důležité, jak se lidé k sobě chovají, zda pozitivně či negativně (Pettigrew 1997). Pozitivní chování velmi usnadňuje vztah těchto dvou skupin

Pettigrew a Troppová (2008) ve své metaanalýze potvrdili Allportovu teorii, že kontakt redukuje předsudky. Jak už bylo psáno výše, Allport konstatoval, že k tomu, aby kontakt snižoval předsudky k nečlenským skupinám, musí být nutně splněny určité optimální podmínky. Pettigrew a Troppová (2008) ovšem tuto hypotézu vyvrátili s konstatováním, že optimální podmínky k redukcí nutné nejsou, ale vliv kontaktu na redukcí předsudku vůči nečlenským skupinám je v jejich přítomnosti daleko větší. Je zapotřebí také podotknout, že optimální podmínky nelze brát jako jednotlivé faktory, ale jako propojené charakteristiky, které vzájemně působí na snižování předsudků. Je také zajímavé, že největší vliv, ve srovnání všech podmínek, má právě institucionální zázemí. Pettigrew a Troppová (2008) díky své analýze dokázali, že lze kontaktní hypotézu, aplikovanou původně pouze na etnické a rasové skupiny a jejich vzájemné setkávání, aplikovat i na jiné skupiny, například věkové skupiny či lidí z různých geografických oblastí. Na závěr své práce také upozornili, že se soustředili na podmínky, které zlepšují meziskupinové postoje, a nesledovali podmínky, které je mohou zhoršovat.

Novotný a Polonský (2011) ve svém výzkumu také potvrzují Allportovu teorii. Dokazují, že kontakt s muslimy a cestování do muslimských zemí jde ruku v ruce s většími znalostmi o této kultuře a s menším vnímáním strachu a úzkostmi v kontaktu s nimi. Efekt znalostí ale není jednotný. Zatímco významnou (pozitivní) roli hrají znalosti v otázkách týkající se integrace muslimů do naší společnosti či strachu z terorismu a fanatismu, v otázkách typu na militantnost islámu či míru protiislámských

předsudků jsou znalosti nevýznamné. Navíc strach z terorismu je velmi ovlivněn religiozitou a aktivními kontakty s muslimy. Musíme také brát zřetel na studenty, kteří mají subjektivně negativní postoj k muslimům. Tito studenti se z určitých důvodů nemusí takto vyjádřit, můžou být méně otevření, takže to zkresluje objektivní pohled. Novotným a Polonským (2011) bylo také zjištěno, že je silný vztah mezi vnímaným ohrožením a anti-muslimskými předsudky, což dokládá už Pettigrew a Troppová (2008) – čím víc si připadneme v kontaktu ohrožení, tím máme větší předsudky.

Od konce 90. let se velmi zvýšil počet studií zabývajících se meziskupinovým kontaktem. Momentálně je meziskupinový kontakt považován za nejsilnější způsob, jak redukovat předsudky (Hodson a kol. 2013).

2.3.1 Meziskupinový kontakt

Meziskupinový kontakt je možno podle Novotného a Polonského (2011) chápat zaprvé jako poznávací proces, kterým získáváme více objektivních znalostí o nečlenských skupinách, a za druhé jako behaviorální proces, který vede ke změně přístupu k nečlenským skupinám. Proto není jen důležité poznat osobně člověka z nečlenské skupiny, jeho chování a názory, ale je také důležité poznat širší kulturní prostředí dané nečlenské skupiny. Tyto dva body můžou být velmi důležitou cestou zmírňující negativní postoje k nečlenským skupinám.

2.3.1.1 Primární přenos meziskupinového kontaktu

Grafová a Kováčová (2016, s. 186) ve své práci označují primární meziskupinový kontakt jako „zobecnění zkušeností s jednotlivými příslušníky určité nečlenské skupiny na postoje k dané nečlenské skupině jako celku“. Jinými slovy se jedná o přenesení potřebných, pozitivních, účinků kontaktu z individuální úrovně na skupinovou úroveň. Daleko větší pravděpodobnost, že tento primární přenos bude úspěšný, je, když „zástupce“ nečlenské skupiny je reprezentativním příkladem a vykazuje velkou shodu se samotnou nečlenskou skupinou (Grafová a Kováčová 2016). Grafová a Kováčová (2016) dále uvádějí, že k ověření, zda je meziskupinový kontakt účinný, se jako závisle proměnné používají právě buď předsudky, nebo šířeji přímo postoje k příslušníkům nečlenských skupin. Jednoduše řečeno, jestliže se snižují předsudky a zlepšují postoje k nečlenským skupinám, je meziskupinový kontakt účinný. Pettigrew a Troppová (2008) ve své metaanalýze zjistili, že ač kontakt s příslušníky

nečlenských skupin vede k redukci předsudků vůči těmto skupinám, celkové stereotypy o nečlenských skupinách se nezmění.

2.3.1.2 Sekundární přenos meziskupinového kontaktu

„Sekundární přenos kontaktu popisuje jev, kdy se postoje k jedné nečlenské skupině zlepšují v důsledku kontaktu s jinou nečlenskou skupinou“ (Grafová a Kováčová 2016, s. 189). Ve svém článku Grafová a Kováčová (2016) dále vysvětlují, že k sekundárnímu přenosu skupinového kontaktu dochází, když není možný primární kontakt (určitá menšina je ve společnosti segregována), a tak ke snížení předsudků k této menšině (nečlenské skupině) může dojít prostřednictvím kontaktu s jinou nečlenskou skupinou. Tyto dvě skupiny by měly být vnímány jako podobné (Harwood a kol. 2011). Jinými slovy řečeno, ke snížení předsudků k určité nečlenské skupině nemusí dojít přímo, když jsme s ní v kontaktu, ale stačí, když jsme v kontaktu s jinou skupinou, která je jí podobná. Například díky přátelství s imigranty došlo ke zlepšení postojů jak k imigrantům, tak také k homosexuálům a bezdomovcům (Pettigrew 2009).

2.3.1.3 Nepřímé formy meziskupinového kontaktu

Nepřímé formy meziskupinového kontaktu jsou další formou kontaktu, vedle sekundárního přenosu, které se uplatňují, když je primární kontakt omezený (Grafová a Kováčová 2016):

- Rozšířený meziskupinový kontakt
 - o Jedná se o vědomí, že někdo z vlastní členské skupiny má pozitivní vztah k příslušníkovi nečlenské skupiny (Grafová a Kováčová 2016)
- Pozorovaný kontakt
 - o Zde se jedná o pozorování příslušníka vlastní skupiny, jaký vztah a jakým způsobem komunikuje s příslušníky nečlenské skupiny
- Představovaný meziskupinový kontakt
 - o Jedná se o pouhé představování meziskupinového kontaktu, využívá se v situaci, kdy není možné se setkat s příslušníky nečlenských skupin přímo. Harwood a kol. (2011) dokonce zjistili, že díky představování kontaktu s nečlenskou skupinou se nezlepšuje pouze vztah k představované nečlenské skupině, ale také k jiným skupinám.

2.4 Shrnutí teoretické části a stanovení hypotéz

V závěru teoretické části bych ráda shrnula faktory, které mohou ovlivnit vnímání imigrantů, a na základě toho stanovila hypotézy, které se budu snažit potvrdit či vyvrátit ve své praktické části.

2.4.1 Podmiňující faktory ve vztahu k imigrantům

Jak vyplývá z načtené literatury a studia jednotlivých výzkumů zabývajících se předsudky vůči imigrantům, jako nejčastěji platný determinující faktor se jeví vzdělání, které má podle různých výzkumů velký vliv na tvorbu předsudků vůči imigrantům. Nejedná se jen o vlastní vzdělání, ale také vzdělání rodičů (Člověk v tísní 2015). Z toho, že vzdělání rodičů značně ovlivňuje předsudky u dětí, je snadno odvoditelný druhý faktor, a to vliv rodiny na tvorbu předsudků studentů. Je pravděpodobné, že studenti z neúplných rodin mají více předsudků než studenti z úplných rodin (Holas 2013). To je velmi zajímavé, a můžeme z tohoto také vyvodit, že na předsudky může mít vliv sociální stabilita (ať už rodiny či celého regionu, odkud pocházíme). Roli by mělo hrát také to, pocházíme-li z města či z vesnice (Carter a kol. 2005), nebo jaké je například socioekonomické prostředí regionu (Průcha 2006), ve kterém žijeme. Dalším faktorem, který je determinující, je náboženství. Zda ovšem náboženství vede ke snížení či zvýšení předsudků lidí, o to se dodnes různé výzkumy přou. Podobně potenciálně slabý determinant je pohlaví, u něhož se též názory na jeho možnou roli v různých člancích liší. Mezi velmi významné determinanty se pak řadí osobní kontakt a znalost cizinců, vycházející z kontaktní hypotézy. Čím více se s cizinci známe a čím více se s nimi stýkáme, tím méně předsudků vůči nim máme.

Hlavními determinanty tedy dle diskutované odborné literatury jsou:

1. Vzdělání
2. Osobní kontakt a znalost cizinců
3. Domácí prostředí
4. Vliv regionu či místa bydliště
5. Náboženství
6. Pohlaví

2.4.2 Hypotézy

Na základě výše uvedených zjištění byly formulovány hlavní výzkumné hypotézy, které budou v práci dále ověřovány.

1. Individuální faktory ovlivňující předsudky vůči imigrantům

- Studenti vzdělanějších rodičů mají méně předsudků (Hello a kol. 2002)
- Studenti z úplných rodin mají méně předsudků než děti z rodin neúplných (Holas 2013)
- Věřící studenti mají méně předsudků než studenti nevěřící (Hunsberger 2005)
- Studenti pocházející z rodin s vyšší životní úrovní mají méně předsudků (Člověk v tísni 2015)
- Studenti, kteří znají imigranty osobně, mají méně předsudků než ti, kteří je znají pouze z médií či z doslechu (Pettigrew a Troppová 2008)
- Chlapci mají více předsudků než dívky (Holas 2013)

2. Kontextuální faktory ovlivňující předsudky vůči imigrantům

- Studenti z větších měst mají menší předsudky (Carter a kol. 2005)
- Gymnazisté mají menší předsudky (Člověk v tísni 2015)

3 Metodika a data

Tato kapitola bude věnována metodice práce, která byla použita při empirickém výzkumu. Nejprve se budu zabývat výběrem daných lokalit, poté metodou sběru dat, tedy dotazníkovým šetřením, následně představím otázky, na základě kterých byly tvořeny jednotlivé ukazatele. Základním zdrojem pro analýzu byla data získaná v rámci dotazníkového šetření uskutečněného v šestici středních škol ve trojici odlišných geografických lokalit. Data získaná dotazníky byla pak analyzována standardními metodami vícerozměrné statistiky – faktorovou a regresní analýzou, které popíši na závěr této kapitoly.

3.1 Výběr a základní charakteristiky lokalit

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala tři města, která se od sebe značně liší. Liší se od sebe jak populační velikostí, počtem cizinců v přepočtu na počet obyvatel, tak socioekonomickou úrovní a ostatními charakteristikami. Jsou to města Praha, Ústí nad Labem a menší město ve Zlínském kraji (ZLK), jehož jméno nemůže být v práci uvedeno kvůli anonymitě údajů (nachází se v něm pouze jedna střední škola každého typu). Výzkum byl prováděn v průběhu března 2018 v každém městě vždy na gymnáziu a na SOŠ, vždy u prvního a čtvrtého ročníku. Gymnázium a SOŠ jsem si zvolila z důvodu rozdílných očekávaných výsledků, co se týče postojů k cizincům. Podle literatury (např. Novotný, Polonský 2011) by na gymnáziích měli být studenti tolerantnější jednak z důvodu většího zaměření na humanitní předměty a také z důvodu celkově vyššího socioekonomického statusu rodin studentů, kteří na gymnáziu studují. První a čtvrté ročníky jsem si zvolila z důvodu možného vlivu věku na postoj k cizincům.

3.1.1 Populační velikost a podíl cizinců

Výběr měst byl proveden s cílem získat co nejvíce heterogenní vzorek z hlediska charakteristik jejich prostředí, zejména pak z hlediska podílu cizinců a socioekonomické úrovně. Praha jako hlavní město samozřejmě zastupuje město s největším počtem cizinců, Ústí nad Labem zastupuje Ústecký kraj jakožto kraj s relativně vyšším podílem cizinců, který je však socioekonomicky znevýhodněný, naproti tomu ve spíše periferním Zlínském kraji se nachází nejmenší podíl cizinců (tabulka č. 1). V tabulce

č. 2 můžete zase vidět podíl jednotlivých skupin cizinců (skupiny cizinců, které byly k dispozici na ČSÚ) ve sledovaných krajích.

Tab. č. 1: Populační velikost a počet cizinců ve sledovaných krajích v roce 2016

	ČR	Praha	Ústecký kraj	Zlínský kraj
Počet obyvatel	10 578 820	1 280 508	821 377	583 698
Počet cizinců	492 504	184 264	33 593	8 838
Podíl cizinců na celkové populaci (v %)	4,66	14,39	4,09	1,51

Zdroj: ČSÚ (2016)

V České republice je značný západovýchodní gradient, co se týče podílu cizinců na celkové populaci, což značí zvyšování počtu cizinců směrem od východu na západ, vyjma Prahy a její aglomerace (Drbohlav 2011; Hasman a Novotný 2017). Praha má jasné dominantní postavení, co se týká počtu cizinců v přepočtu na počet obyvatel, procentuálně se v Praze vyskytuje více než třetina všech cizinců žijící na českém území (tab. č. 1). Nejedná se pouze o Prahu, ale celkově o velká města, tudíž po Praze následuje Ostrava a Brno (Čermák a Jánská 2011).

Proč se zrovna v Praze vyskytují nejvíce cizinci, proč i Ústecký kraj má větší podíl cizinců než kraj Zlínský? Odpověď můžeme hledat například v článku Novotného a kol. (2007), kde autoři zmiňují důležitost (1) jak výše uvedené pozice v sídelní hierarchii (dominantní postavení Prahy) a faktoru makro-polohy (východozápadní gradient), tak i (2) struktury ekonomiky. Souhrnně tedy můžeme říct, že rozmístění cizinců je silně ovlivněno socioekonomickým statusem daného kraje, kde působí výše zmíněné faktory. Dále Novotný a kol. (2007) zmiňují vyšší zastoupení cizinců v příhraničních regionech. Můžeme také vycházet z migračních teorií či z role strukturálně-ekonomických charakteristik (teorie dvojího trhu) – struktury ekonomických aktivit, ve kterých jsou cizinci zaměstnáváni. Souvislost můžeme vidět také ve spojení s trhem práce, čili úrovní nezaměstnanosti či intenzitou pracovních příležitostí vyjádřenou podílem zaměstnaných na celkovém obyvatelstvu (to může vysvětlovat například také vyšší počet cizinců v Ústeckém kraji proti Zlínskému). Může zde mít vliv takzvaná teorie sítí (jedná se o pomoc nově příchozím cizincům, kterou poskytují již zde usazení jedinci, nebo celé skupiny – cenné kontakty při vyřizování, či organizace na pomoc s vyřizováním dokladů apod.). Celkově je na Moravě méně

cizinců než v Čechách. V tabulce č. 2 je zobrazený podíl jednotlivých skupin cizinců (skupiny cizinců, které byly k dispozici na ČSÚ) ve sledovaných krajích.

Tab. č. 2: Podíl vybraných skupin cizinců v ČR v sledovaných krajích
k 31. 12. 2016 (v %)

	Slováci	Ukrajinci	Vietnamci	Němci
Praha	2,27	3,69	0,95	0,29
Zlínský kraj	0,69	0,17	0,13	0,04
Ústecký kraj	0,58	0,54	0,95	0,93
ČR celkem	1,01	1,04	0,55	0,20

Zdroj: ČSÚ (2016)

3.1.2 Základní charakteristiky sledovaných měst

Kromě podílu cizinců můžeme regiony vymezit různými dalšími charakteristikami. Praha zaujímá dominantní postavení v rámci celého Česka, patří mezi takzvané jádrové oblasti, které se vyznačují nízkou mírou nezaměstnanosti, vysokým podílem podnikatelů, jsou imigračně atraktivní a mají mnoho dalších pozitivních charakteristik (Novák a Netrdová 2011). Ústí nad Labem zastupuje region, který můžeme označit za strukturálně postižený. Historicky se jedná o průmyslovou oblast, nicméně v 90. letech došlo ke značnému útlumu odvětví typických pro zdejší region (chemické, textilní,...). Dalším důvodem nestability kraje je znovuosídlování regionu po druhé světové válce, kdy se již nikdy nepodařilo obnovit historické osídlení regionu, zanikla historická tradice, jelikož nově přistěhovalí neměli k regionu žádné kulturní vazby. Navíc lidé přicházející po válce do této oblasti byli dělníci, kteří nastupovali do průmyslové výroby (Janda 2014). Všechny tyto faktory vedou k socioekonomické nestabilitě regionu, která se vyznačuje vysokou nezaměstnaností, nízkou vzdělaností či nedostatečně vyvinutou občanskou společností (Restart 2016).

Zlínský kraj je především specifický pro svojí bohatou kulturu a stále se udržující tradiční hodnoty, což potvrzuje např. nejnížší počet rozvedených manželství (naopak Ústecký kraj se vyznačuje nejvyšší rozvodovostí) či nejvyšší podíl věřících, což lze vidět v tabulkách č. 3 a 4.

Tab. č. 3: Počet rozvodů v 1. až 4 čtvrtletí 2017 na 1000 obyvatel

Praha	2,1
Ústecký kraj	2,7
Zlínský kraj	2,1
ČR celkem	2,4

Zdroj: ČSÚ (2017a)

Tab. č. 4: Podíl věřících v jednotlivých sledovaných krajích za rok 2011 (v %)

Praha	18,9
Ústecký kraj	10,1
Zlínský kraj	37,0
ČR celkem	20,8

Zdroj: ČSÚ (2014)

Nezaměstnanost Zlínského kraje se drží v podprůměrných hodnotách s celorepublikovým srovnáním (tabulka č. 5), vzdělání je lehce podprůměrné (tabulka č. 6), ale co se týká výše příjmů, jde ve Zlínském kraji o podprůměrné hodnoty (tabulka č. 7).

Tab. č. 5: Nezaměstnanost v jednotlivých sledovaných krajích k 31.3.2018 (v %)

Praha	2,15
Ústecký kraj	5,22
Zlínský kraj	3,09
ČR celkem	2,30

Zdroj: ČSÚ (2018)

Tab. č. 6: Vzdělanostní struktura obyvatelstva v jednotlivých sledovaných krajích ČR v roce 2011 (v %)

	Praha	Ústecký kraj	Zlínský kraj	ČR celkem
Bez vzdělání	0,2	0,8	0,4	0,5
Základní vč. Neukončeného	10,2	21,7	19	17,6
Střední vč. vyučení	20,3	34,9	35,8	33
Úplné střední	29,9	24,7	26,6	27,1
Nástavbové a vyšší odborné	5,4	3,4	3,8	4,1
Vysokoškolské	23,6	7,6	11,2	12,5
Nezjištěno	10,4	6,8	3,1	5,3

Zdroj: ČSÚ (2014a)

Tab. č. 7: Průměrná hrubá mzda za 3. čtvrtletí 2017 v jednotlivých sledovaných krajích ČR

Praha	36 312 Kč
Ústecký kraj	26 828 Kč
Zlínský kraj	25 742 Kč
ČR celkem	29 050 Kč

Zdroj: ČSÚ (2017b)

3.2 Tvorba dotazníku

Jako metodu zisku dat pro mou empirickou část práce jsem si zvolila dotazníkové šetření. Jedná se o jednu z nejčastějších a nejrozšířenějších metod sběru získávání informací pomocí písemné odpovědi respondenta na otázky v dotazníku (Surynek a kol. 2001). Nejdůležitějším předpokladem pro sestavení relevantního dotazníku je důkladná analýza zkoumaného problému (Zich 2007).

Dotazník (viz Příloha č. 1) se skládá ze dvou částí. První částí je průvodní dopis, ve kterém je zapotřebí ve zkratce seznámit respondenta s tématem výzkumu a proč je výzkum prováděn. Obsahuje také prosbu a poděkování za spolupráci, samozřejmě nesmí chybět, kdo výzkum provádí. Průvodní dopis slouží k získávání větší důvěry mezi tazatelem a respondentem (Surynek a kol. 2001). V této části dotazníku jsem také uvedla, že se jedná o anonymní dotazník a data z něj nebudou šířena dál. Anonymita velmi ovlivňuje kvalitu dotazníku, která je vystižena návratností a validitou. Anonymní

dotazník nám zaručuje daleko větší otevřenost výpovědí, kdy se respondenti nebudou tolik kontrolovat, co a jak v dotazníku vyplní (Zich 2007).

Druhou částí dotazníku jsou již samotné otázky kladené respondentovi. Do dotazníku jsem zvolila ve větší míře otázky uzavřené, ve kterých musí dotazovaný zvolit jednu z nabízených možností (Jeřábek 1993).

Dotazníkové šetření s sebou nese určitá pravidla uspořádání dotazníku. Na úvod je zařazena otázka, která by měla zaujmout a přimět ke spolupráci, celkově na začátek řadíme otázky neosobní povahy. Můžeme použít takzvanou psychotaktickou otázku. Já jsem použila typ psychotaktické otázky, která zjišťuje, jak se k danému problému podle respondentů staví celkově společnost lidí. Tento typ vychází z předpokladu, že respondent dává ostatním stejné charakteristiky, kterými se sám vyznačuje. Tyto otázky uvolňují napětí (Surynek a kol. 2001). Ve středové části se jedná o otázky věcné k tématu. V závěrečné části jsou zařazeny citlivé či osobní otázky (Jeřábek 1993). Tyto otázky mají charakterizovat blíže dotazovaného (pohlaví, věk, povolání, měsíční příjem a rodinný stav), jsou řazeny na konci z důvodu zdráhání se na tyto otázky odpovědět.

Svůj dotazník jsem použila k přímému dotazování, kdy respondent vyplňuje dotazník sám, ovšem tazatel je přímo zúčastněn. Tazatel může dodatečně instruovat dotazovaného a po vyplnění si vezme dotazník zpět. Dotazník byl předložen jako hromadné šetření, při kterém je přítomný větší počet dotazovaných (Zich 2007).

Jako techniku dotazníkového šetření jsem zvolila PAPI (paper and pen interviewing), jedná se o klasický papírový dotazník, ve kterém jsou odpovědi zaznamenané pomocí papíru a tužky (Urban 2005).

Jak už jsem psala výše, šetření probíhalo tištěnou formou. Oslovila jsem přes email přímo učitelé ZSV (na gymnáziích) a češtiny (na průmyslových školách). Po domluvě ohledně termínu jsme se domluvili na jednom, a já vždy vyrazila s tištěnými dotazníky na příslušnou školu. Výzkum proběhl v březnu roku 2018. Po vyplnění dotazníků zpravidla následovala diskuze na dané téma. Musím podotknout, že jsem byla velmi potěšena, že studenty toto téma zajímá, jelikož jsme po dotaznících vedli diskuze, které často začali sami studenti. Téměř všichni učitelé chtěli poslat výsledky práce.

3.3 Použité ukazatele

Ukazatele byly konstruovány na základě studia literatury a obdobných výzkumů. Po nastudování literatury byl sestaven dotazník tak, aby odpovídal vyřčeným hypotézám práce. Otázky byly škálovány různě, aby se zabránilo automatickému odpovídání studenta, ale poté byly některé škály otočeny, aby vyšší hodnoty značily vždy odpovědi s „pozitivnějším“ významem, což pak významně usnadnilo interpretaci výsledků. Ukazatele poté do regresní analýzy vstupovaly buď jako závislé či nezávislé proměnné.

3.3.1 Závisle proměnné

Do regresní analýzy vstupovaly jako závisle proměnné postoje studentů k vybraným skupinám imigrantů a také postoje studentů ke kulturní integraci imigrantů a k programům podporující začleňování imigrantů.

a) Postoje k vybraným skupinám imigrantů

Cílem bylo analyzovat vztah k cizincům a určit faktory, které ho ovlivňují. Vztah k cizincům jsem měřila na likertově škále od 1 do 5 (Příloha č. 1 – otázka č. 4). Imigranty rozhodně nelze brát jako homogenní skupinu, jelikož se postoje k různým skupinám cizinců budou jistě lišit, což například dokládá výzkum STEM (2016a). Z toho důvodu jsem otázku týkající se vztahu k imigrantům vztáhla na konkrétní skupiny imigrantů, které studenti jednotlivě hodnotili. Byli to Slováci, Ukrajinci, Vietnamci, Němci, Američané, Syřané a Nigérijci. Slováky jsem si vybrala z důvodu kulturní blízkosti, společné historie a také samozřejmě z důvodu velkého počtu u nás žijících Slováků. Ukrajince a Vietnamce jsem si vybrala proto, že zde žijí jejich relativně početné skupiny a také proto, že jsou velmi propojeni s pracovní migrací a představují migranty z východu. Němci a Američané mají naopak zastupovat imigranty ze západu, přičemž postoje k nim mohou být odlišné vzhledem k historickým okolnostem. Syřané zastupují imigranty, které má společnost spojené se současnými uprchlíky, a Nigerijce jsem uvedla jako skupinu imigrantů, které vzhledem k jejich zanedbatelnému výskytu v Česku málokdo zná, a proto vůči nim může mít zkreslené představy.

Na postoje studentů k imigrantům se také nepřímo týkala otázka č. 15 (Příloha č. 1), kde studenti na likertově škále zaznamenávali, jak moc podle nich lze vybrané

skupiny imigrantů začlenit mezi většinovou společnost. Ovšem klíčová otázka ve vztahu k imigrantům je otázka č. 4 (Příloha č. 1).

b) Postoje ke kulturní integraci imigrantů a k programům podporující začleňování imigrantů

Pro zjištění postojů k tomu, zda by si dle respondentů měli imigranti zachovat svoji původní kulturu, či zda mají být plně integrováni do české kultury, byly v dotazníku zahrnuty celkem tři otázky s ordinální škálou odpovědí (Příloha č. 1 – otázky č. 11 – 13). Pro zjištění názoru na programy podporující začleňování imigrantů byla studentům položena otázka č. 14 (Příloha č. 1).

3.3.2 Vysvětlující (nezávisle) proměnné

Jako nezávisle proměnné do regresní analýzy vstupoval socioekonomický status rodin studentů, náboženství, média, návštěva daných zemí, pohlaví, věk, rodinná situace, kontakt s imigranty a velikost bydliště.

a) Socioekonomický status

Ve svém dotazníkovém šetření jsem zjišťovala SES rodin studentů. Tento SES jsem měřila podle vzdělání, zaměstnání a rodinného příjmu tak, jak se o tom zmiňují ve svém článku Kreidl a Hošková (2008), celkový průměr jsem pak spočítala jako průměrnou hodnotu těchto tří proměnných. Jedná se o jeden z nejčastěji používaných postupů měření v českém prostředí.

- **Životní úroveň rodiny (rodinný příjem)**

Pro měření výše životní úrovně rodiny jsem zvolila subjektivní hodnocení jednotlivých studentů na likertově škále od 1 do 10 bodů, kdy 1 znamenala příjmy nejnižší a na druhé straně 10 příjmy nejvyšší (Příloha č. 1 – otázka č. 19). Takovéto subjektivní hodnocení se mi zdálo nejlepší z toho důvodu, že se zde například neprojevují vyšší náklady na život a celkově vyšší příjmy v Praze než ve Zlínském kraji, jak by tomu mohlo být, kdybych se ptala na přesně ohraničená čísla výše příjmů (ty by v Praze byly vyšší). Navíc výše příjmů je velmi citlivá otázka, na kterou by studenti mohli mít problém odpovědět, nebo vůbec přesné příjmy svých rodičů nemusejí znát.

- **Úroveň vzdělávání**

Úroveň vzdělávání jsem zjišťovala podle nabízených odpovědí, kdy studenti přímo zaškrtovali výši dosaženého vzdělávání rodičů (Příloha č. 1 – otázka č. 21). Hodnoty jsem si opět rozložila na desítkovou škálu, kdy jsem základnímu vzdělání udělila 2,5 bodu, střednímu bez maturity 5, střednímu s maturitou 7,5 bodu a vysokoškolskému 10 bodů. Poté jsem hodnoty zprůměrovala za oba rodiče.

- **Prestiž zaměstnání**

Pro výpočet prestiže zaměstnání jsem použila ISEI (The Internacional Socio-Economic Index of Occupational Status), který vychází z myšlenky škálování zaměstnání dle vzdělání a příjmů. „Jde o standardizovaný index, jenž také odvozuje socioekonomický status povolání podle vzdělání a příjmu jeho jednotlivých držitelů. ISEI je dnes pravděpodobně nejčastěji používanou stratifikační škálou socioekonomického statusu povolání. ISEI získal ve výzkumné praxi nad škálami prestiže navrch z věcných i empirických důvodů“ (Kreidl a Hošková 2008, s. 134). Vycházela jsem z článku Ganzeboom a kol. (1992), kteří tento index vytvořili podle dříve dostupných výzkumů. Je proveden pro 345 kategorií zaměstnání, kterým je přiděleno od 0 – 99 bodů. Studentů jsem se ptala přímo na zaměstnání jejich rodičů (Příloha č. 1 – otázka č. 20) a poté jsem jednotlivým zaměstnáním přiřadila daný počet bodů. Abych mohla poté celkový socioekonomický status zprůměrovat, musela jsem si i tento index převést na 10stupňovou škálu. Tudíž jsem vše vydělila 10 a poté opět zprůměrovala za oba rodiče.

b) Náboženství

Podle nastudované literatury je jedním z klíčových faktorů, které mohou mít vliv na postoje k cizincům, náboženství. Náboženství byla v dotazníku věnována jedna otázka a další dvě podotázky k ní (Příloha č. 1 – otázky č. 8 - 10). První otázka byla určena pro všechny studenty a studenti na ni odpovídali, zda jsou buď bez vyznání či případně jakého vyznání jsou. Další dvě otázky se týkaly již pouze studentů, kteří jsou věřící. Ptala jsem se v nich, jak často chodí na bohoslužby a jak moc je pro ně osobně v jejich životě víra důležitá. Tyto rozšiřující otázky byly položeny opět na základě studia literatury (např. Allport a Ross 1967), kde se objevoval názor, že na předsudky má vliv to, jak často chodí lidé na bohoslužby a co pro ně osobně víra znamená. Tyto

dvě podotázky však nebylo poté možné statisticky vyhodnotit pro nedostatečný počet věřících respondentů.

c) Média

Abychom mohli posoudit také vliv médií na předsudky studentů (což se projevilo jako jeden ze silnějších faktorů změny vztahu k cizincům ve výzkumech Člověka v tísní 2007; 2015), zařadila jsem do dotazníku také na toto téma určité otázky. Poprvé jsem média zmínila v otázce č. 3 (Příloha č. 1), kde mě zajímalo, odkud cizince studenti znají. Poté jsem médiím věnovala ještě další dvě otázky, kde jsem se ptala, jak si myslí, že média prezentují současnou migrační krizi, tedy zda je, či není příliš mediálně „nafouklá“ (Příloha č. 1 – otázka č. 16) a zda jsou uprchlíci spojováni více s negativními okolnostmi či nikoliv (Příloha č. 1 – otázka č. 17). V první řadě byla opět škála otázek otočena tak, aby vyšší hodnoty značily kritičtější přístup k médiím. Poté byly odpovědi zprůměrovány.

d) Návštěva daných zemí

Dalším ukazatel byla návštěva zemí. Tento ukazatel vstupoval do analýzy tak, že jsem si zaznamenala, zda student navštívil zemi (Příloha č. 1 – otázka č. 7) mnou vybraných skupin imigrantů (tudíž Slovenko, Ukrajinu, Vietnam, Německo, USA, Sýrii a Nigérii, viz kapitola 3.3.1.a) Postoje k vybraným skupinám imigrantů) – pokud ano, byla mu přiřazena 1, pokud ne, tak 0. Jelikož Sýrii a Nigérii nenavštívil nikdo ze studentů, použila jsem návštěvu geograficky blízkých zemí, a to konkrétně u Sýrie to byly země Blízkého východu a severní Afriky, pro Nigérii jsem zvolila země Subsaharské Afriky. Dále byl také vytvořen souhrnný ukazatel, který vyjadřoval celkový počet navštívených zemí studenty.

e) Pohlaví, věk a rodinná situace

Opět po nastudování literatury a vyřčení hypotéz jsem do dotazníku zařadila také otázky na pohlaví, věk a rodinnou situaci. Věk jsem zjišťovala pouze podle ročníku, ve kterém jsem dotazník zrovna prováděla, a u rodinné situace jsem se ptala, zda studenti žijí, či nežijí s oběma biologickými rodiči. Opět se jedná o faktory, které mohou předsudky a s nimi spojený vztah k cizincům ovlivnit.

f) Kontakt s imigranty

Abych ověřila kontaktní hypotézu (Allport 2004), do dotazníku jsem zavedla otázku, která zjišťovala, zda studenti znají vybrané skupiny imigrantů osobně. Měli na výběr z pěti možností (viz Příloha č. 1 – otázka č. 3). Klíčové hlavně bylo si ověřit, zda studenti znají imigranty nějak osobně, či jsou s nimi přímo v přátelském kontaktu, jelikož právě to se ukázalo jako důležité ve výzkumu Novotného a Polonkého (2011). Se všemi možnostmi odpovědí jsem pracovala v popisné statistice a byly vyneseny do grafů vždy za jednotlivá města. Pro regresní analýzu byl poté použit jiný druh kódování. V první řadě byly sloučeny poslední tři odpovědi do jedné, které vyjadřuje osobní neznalost imigrantů. Z této otázky byly následně pro účely statistického zpracování vytvořeny dvě binární proměnné, tedy přátelím se (1=ano) a znám osobně (1=ano), tím pádem mohly poté být zaznamenány všechny tři možné odpovědi. Byla vytvořena také souhrnná proměnná, znalost imigrantů, která byla kódována tak, že jakmile se student přátelí s někým z té či oné skupiny imigrantů, tak byly studentovi přiděleny dva body, a jakmile se s někým osobně zná, tak bod jeden (nejvíce tedy mohlo být studentovi přiděleno 14 bodů).

g) Velikost bydliště

Otázka ohledně velikosti bydliště byla zaznamenaná tak, že podle názvu sídla, ve kterém studenti bydlí (Příloha č. 1 – otázka č. 22), jsem si dohledala počty obyvatel těchto sídel a následně tyto počty zlogaritovala, aby se snížily extrémní rozdíly mezi velikostmi (dané zejména Prahou), a tím pádem mohly být dobře použitelné do statistického zpracování.

3.4 Zpracování dat a analýza

Pro detailní analýzu výsledků dotazníkového šetření jsem vzhledem k potřebě otestovat, které faktory mají vliv na vztah studentů k imigrantům, zvolila lineární regresní analýzu. V ní byly při samotném hodnocení postojů k migraci jako závislé proměnné zvoleny (1) postoje k jednotlivým skupinám imigrantů a (2) agregátní charakteristiky postojů k migraci, které vstupovaly do analýzy ve formě faktorových skóre vypočtených za pomoci faktorové analýzy ze všech proměnných testujících postoje studentů.

3.4.1 Faktorová analýza

Faktorová analýza byla použita z důvodu vytvoření agregátních charakteristik postojů k imigrantům a imigraci jako celku. Tyto postoje byly sledovány pomocí více proměnných, a to konkrétně osobním vztahem k jednotlivým skupinám imigrantů (otázka č. 4), přijímání uprchlíků (otázka č. 5), přijímání pracovních migrantů (otázka č. 6), otázkami na integraci imigrantů (otázky č. 11 až 14) a poté otázkou na začlenění jednotlivých skupin imigrantů mezi většinovou společnost (otázka č. 15 – viz Příloha č. 1). Pro extrakci faktorů byla použita metoda hlavních komponent a jako rotační metoda byla zvolena metoda Varimax.

Počet získaných proměnných byl určen na základě vhodnosti interpretace. V první řadě byl vypočten KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) test, který slouží k porovnání významností normálních a parciálních korelací, tedy ke zjištění, zda mezi proměnnými existuje korelace. Aby faktorovou analýzu mělo smysl použít, měla by být výsledná hodnota KMO testu vyšší než 0,7. V mé analýze vyšel KMO test 0,793, tudíž tento předpoklad byl splněn. Při vyextrahování 4 faktorů, které poté vstupovaly do lineární regresní analýzy a byly následně hodnoceny, bylo zachováno 55,1 % variability.

Na základě hodnot faktorových zátěží (tabulka č. 8) byly vyextrahované faktory pojmenovány následovně:

1. Faktor: Začlenění imigrantů
2. Faktor: Přijímání imigrantů
3. Faktor: Postoje k imigrantům
4. Faktor: Integrace imigrantů

Tab. č. 8: Matice faktorových zátěží

Matice faktorových zátěží				
	Číslo faktoru			
	1	2	3	4
Otázka č. 15. Možnost začlenění - Američané	0,756			
Otázka č. 15. Možnost začlenění - Němci	0,743		0,332	
Otázka č. 15. Možnost začlenění - Ukrajinci	0,695			
Otázka č. 15. Možnost začlenění - Nigerijci	0,692	0,525		
Otázka č. 15. Možnost začlenění - Vietnamci	0,679			
Otázka č. 15. Možnost začlenění - Syřané	0,658	0,548		
Otázka č. 15. Možnost začlenění - Slováci	0,487		0,352	
Otázka č. 4. Postoje - Syřané		0,806	0,328	
Otázka č. 4. Postoje - Nigerijci		0,774	0,358	
Otázka č. 5. Přijímání uprchlíků		0,627		0,307
Otázka č. 6. Přijímání pracovních imigrantů		0,592		
Otázka č. 4. Postoje - Ukrajinci		0,497	0,497	
Otázka č. 4. Postoje - Němci			0,691	
Otázka č. 4. Postoje - Američané			0,657	
Otázka č. 4. Postoje - Slováci			0,647	
Otázka č. 4. Postoje - Vietnamci	0,300	0,382	0,530	
Otázka č. 12. Kompletní převzetí české kultury				0,651
Otázka č. 11. Ovládání českého jazyka				0,643
Otázka č. 13. Ponechání původního náboženství imigrantů		0,452		0,485
Otázka č. 14. Programy podporující začleňování imigrantů		0,375		0,400

Faktorové zátěže s absolutními hodnotami nižšími než 0,3 nebyly v zájmu přehlednosti zobrazeny.

Zdroj: Vlastní zpracování

Vyextrahovaná faktorová skóre byla uložena a, jak již bylo řečeno, dále vstupovala jako závislé proměnné do regresních analýz.

3.4.2 Regresní analýza

Lineární regresní analýza byla použita pro hlubší a detailnější interpretaci výsledků dotazníkového šetření.

Jako závislé proměnné byly nejprve vyhodnoceny názory studentů na média a jejich znalost imigrantů. Kladla jsem si za cíl odpovědět na otázku, co tyto dvě proměnné nejvíce ovlivňuje. Další analýza se již týkala postojů studentů k jednotlivým skupinám imigrantů. Ve třetí analýze jsem pracovala s nejrůznějšími definicemi postojů k imigrantům a migraci jako celku. Pomocí faktorové analýzy z nich byly vytvořeny

čtyři agregátní proměnné, které následně vstoupily do regresní analýzy jako závisle proměnné.

Všechny proměnné, které nabývaly nominálních hodnot, byly překódovány na hodnoty binární, aby mohly vstoupit do regresní analýzy jako nezávisle proměnné. Jednalo se o otázky - odkud student pochází (jako referenční kategorie byla zvolená Praha), znalosti imigrantů, kdy jsem pro potřeby regresní analýzy sloučila poslední tři odpovědi do jedné, která vyjadřuje osobní neznalost cizinců (viz kapitola 3.3.2. f)). Pro regresní analýzu byla také vytvořena nová proměnná, a to ohledně počtu zemí, které studenti navštívili, což nám pomohlo pochopit, zda ti, kteří jezdí do ciziny častěji, mají také k imigrantům lepší vztah. Jako binární proměnné do analýzy vstupovaly také proměnné - typ školy (1 = gymnásium), ročník (1 = 4.), pohlaví (1 = muž), víra (1 = věřící) a úplná rodina (1 = ano). Tento způsob byl zvolen pro lepší interpretaci výsledků.

Ve výsledných tabulkách lineární regresní analýzy jsou prezentovány standardizované regresní koeficienty (beta), které určují, jak silný vliv na danou proměnnou mají jednotlivé nezávisle proměnné. Díky tomu je možno posoudit, které nezávisle proměnné mají největší či naopak nejmenší vliv na proměnnou závislou. V tabulkách je také vždy prezentováno dohromady více modelů a každému modelu odpovídá právě jeden sloupec. Vedle standardizovaných regresních koeficientů je v tabulce zaznamenán také koeficient determinace R^2 , který nám ukazuje, jak velké množství variace závisle proměnné je vysvětleno zvolenými nezávisle proměnnými.

4 Výsledky

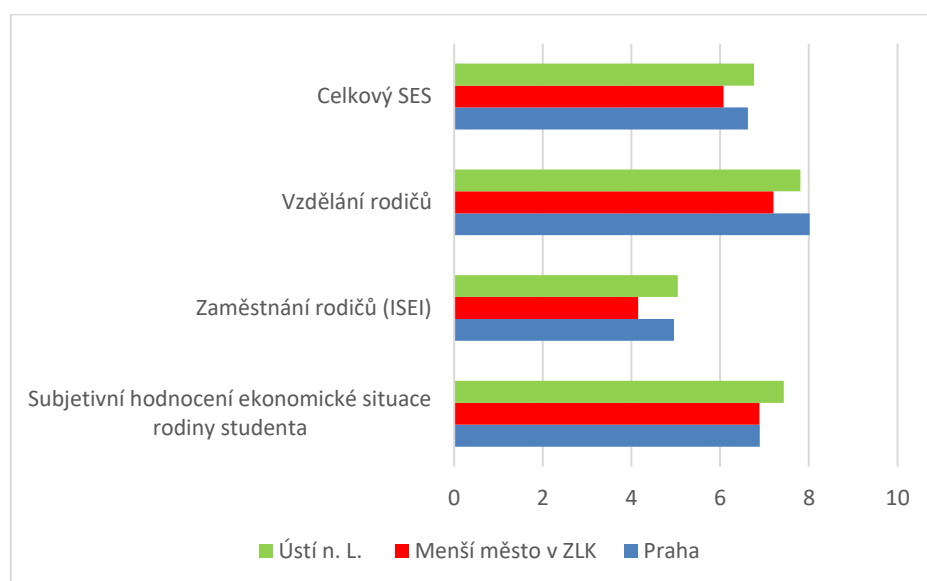
Tato kapitola bude věnována výsledkům prováděného dotazníkového šetření. Nejprve se zaměřím na popisnou statistiku, poté na analýzu vlivu jednotlivých faktorů na vnímání cizinců. Celkově se mi podařilo získat 293 dotazníků, z toho 103 dotazníků z malého města v ZLK, 103 z Prahy a 87 z Ústí n. L. Podle typů škol to bylo 156 dotazníků z gymnázií a 137 dotazníků z průmyslových škol. Je velmi překvapivé, že bylo velmi málo chybějících hodnot, přesně 73 ze všech otázek a podotázek, tudíž návratnost dotazníku byla velmi vysoká. Tento fakt přisuzuji mé osobní přítomnosti u průzkumu.

4.1 Popisná statistika

Popisná statistika se povětšinu zabývá rozdíly mezi vybranými lokalitami (Prahou, menším městem v ZLK a Ústím nad Labem) a mezi typy škol. Rozdíly mezi 1. a 4. ročníkem byly v téměř všech sledovaných proměnných minimální, tudíž jsem je v popisné analýze neprezentovala.

Obrázek č. 1 znázorňuje celkový SES v jednotlivých městech. Je překvapivé, že Ústí n. L. má nejvyšší SES, i když i literatura (Restart 2016) hovoří opak. Je pravdou, že Ústí n. L. má nejvyšší např. vzdělanost ze všech ORP v Ústeckém kraji (ČSÚ 2014a), tím pádem zde bude pravděpodobně i vyšší SES, ale rozhodně by neměl přesahovat úroveň Prahy. Jak jde také vidět z obrázku č. 1, hlavní příčinou, proč je celková hodnota SES v Ústí n. L. vyšší než v Praze, je subjektivní hodnocení ekonomické situace domácnosti. Zatímco nejlépe svoji socioekonomickou situaci hodnotili právě studenti z Ústí n. L., nejhorší hodnocení volili studenti z Prahy, i když by podle celorepublikového srovnávání měly mít pražské domácnosti status nevyšší (Novák a Netrdová 2011). Může se samozřejmě s velkou pravděpodobností jednat i o důsledek výběrové chyby, nicméně je nutno toto zjištění zohlednit při interpretaci výsledků.

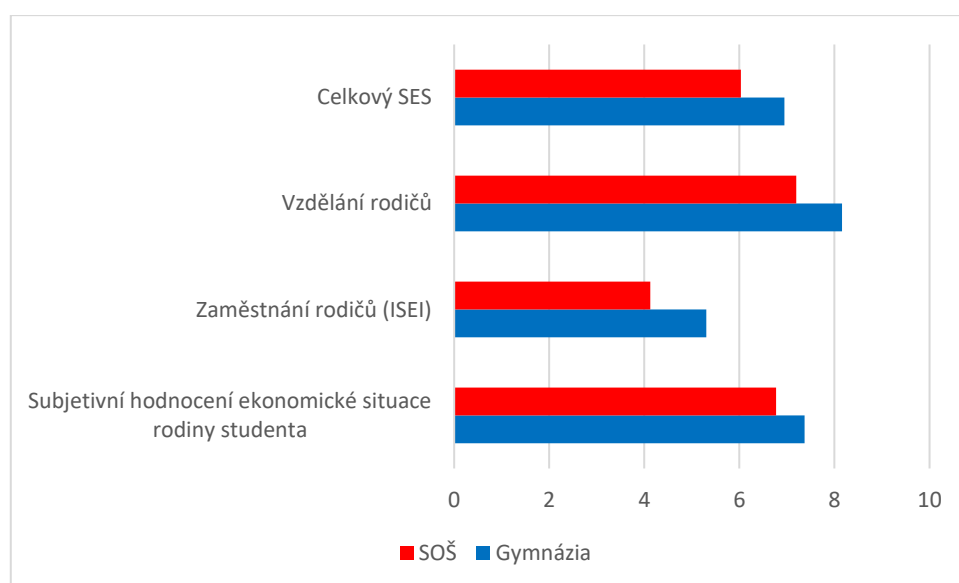
Obr. č.1: SES dle jednotlivých měst na škále od 0 – nejnižší do 10 - nejvyšší

Zdroj: Vlastní data

Jak lze vidět z obrázku č. 2, SES mají celkově daleko vyšší studenti z gymnázií než SOŠ. Působí na to všechny aspekty, tudíž jak vzdělání, zaměstnání rodičů tak i subjektivní hodnocení příjmu rodiny. Jedná se o zajímavé zjištění, ve kterém se potvrdilo, že na gymnázia chodí studenti z rodin s vyšším socioekonomickým statusem. Tento jev potvrdil také výzkum například Bariekhahyové a kol. (2010), i když ti se opírají spíše o sociální status.

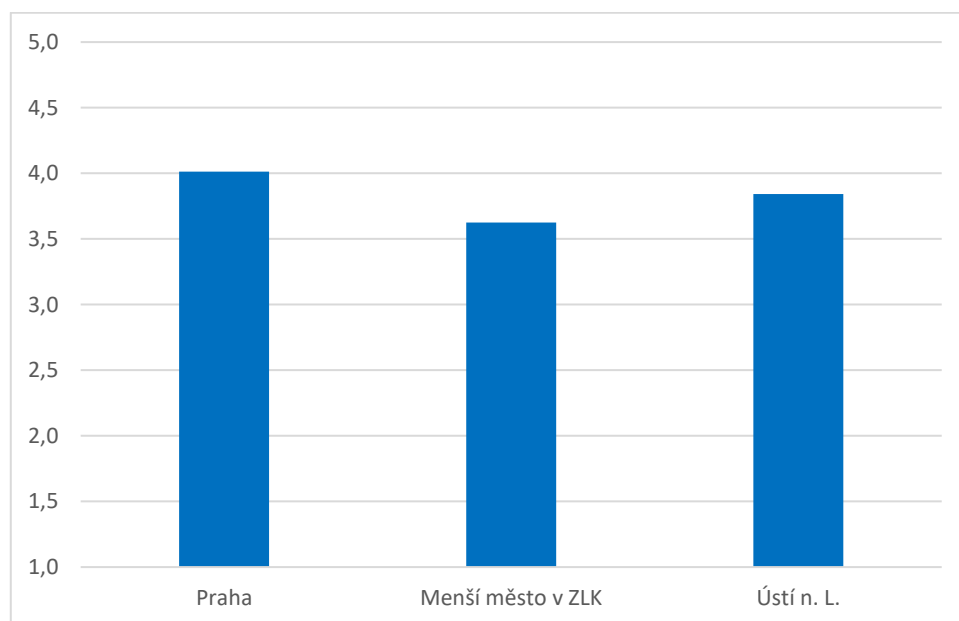
Obr. č. 2: SES na gymnáziích a SOŠ na škále od 0 – nejnižší do 10 – nejvyšší

Zdroj: Vlastní data

Z obrázku č. 3 je dobře vidět vztah k imigrantům podle místa bydliště. Vztah byl hodnocen subjektivně (opět na likertově škále, tentokrát na škále od 1 do 5) jednotlivými studenty, kteří ohodnotili zvláště vybrané skupiny imigrantů (Slováky, Ukrajince, Vietnamce, Němce, Američany, Syřany a Nigerijce). Na obrázku č. 3 pak můžete vidět zprůměrovaný vztah za všechny skupiny imigrantů v jednotlivých městech. Nejkladnější postoje k imigrantům můžeme vidět v Praze, ale až sofistikovanější analýza (regrese) nám může pomoci zjistit, proč tomu tak je. Teď se můžeme jen dohadovat, zda bude mít největší vliv právě častější přímý kontakt s imigranty.

Obr. č. 3: Průměrný vztah k imigrantům ve vybraných lokalitách (1 nejhorší – 5 nejlepší)

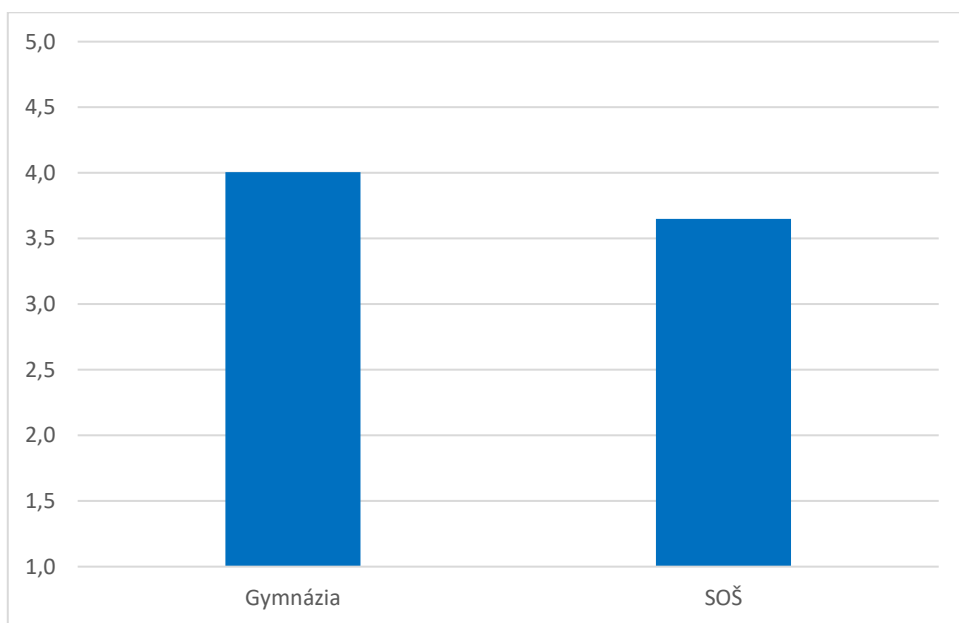
Zdroj: Vlastní data

Pozn.: Vztah k imigrantům vychází z otázky č. 4 (Příloha č. 1)

Obrázek č. 4 značí také průměrný vztah ke všem skupinám imigrantů, ale pro změnu na gymnáziích a průmyslových školách. Na gymnáziích mají studenti celkově daleko lepší vztah k imigrantům než na SOŠ. Může to být dáno celkově vyšším SES na gymnáziích, jelikož právě to podle Průchy (2006) značí lepší vztah a menší předsudky vůči imigrantům. Také z předešlých výzkumů například Helloa a kol. (2002) vychází, že vzdělání má velký vliv na tvorbu předsudků, tudíž také ovlivňuje vztah například k imigrantům. Jak vyšlo v mém výzkumu, studenti na gymnáziích mají „vzdělanější“

rodiče než studenti na SOŠ, a když k tomu zapojíme vliv rodičů na dítě, o kterém se například zmiňuje Allport (2004), tak nám vychází, že v našem případě by opravdu měli mít teoreticky gymnazisté lepší vztah k imigrantům. Tímto je nám naznačováno, že vzdělání a rodinné prostředí opravdu může ovlivnit předsudky dětí. Dalším faktorem, který může přispívat k tomu, že gymnazisté mají lepší vztah k imigrantům, může být větší zastoupení dívek na gymnáziích než na SOŠ (tabulka č. 9), což koresponduje s výzkumem, který provedl například Dozo (2015).

Obr č. 4: Průměrný vztah k imigrantům na gymnáziích a SOŠ (1 nejhorší – 5 nejlepší)

Zdroj: Vlastní data

Pozn.: Vztah k imigrantům vychází z otázky č. 4 (Příloha č. 1)

Tab. č. 9: Počet studentů na gymnáziích a průmyslových školách dle pohlaví

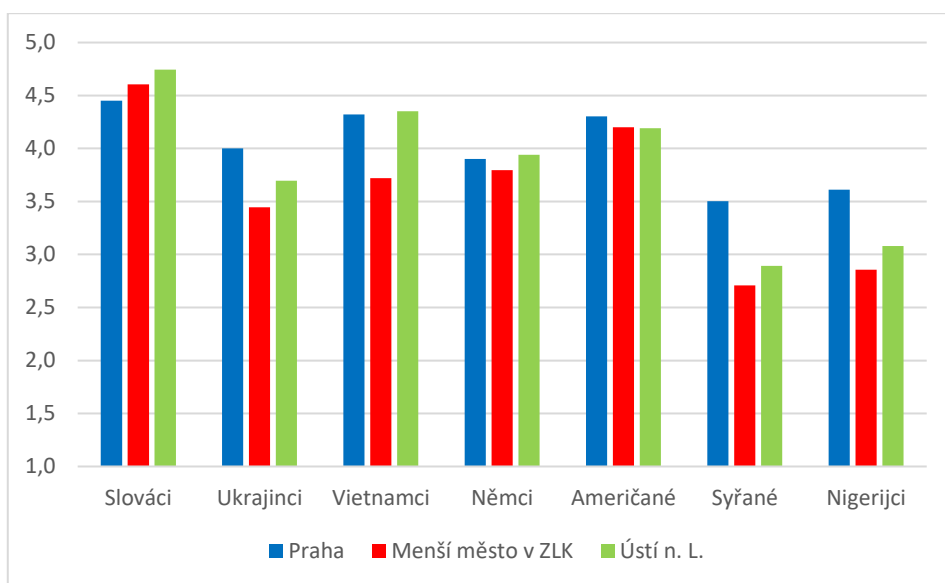
	Gymnázia	SOŠ
Ženy	95	6
Muži	61	134
Celkem	156	140

Zdroj: Vlastní data

Možná zajímavější bude obrázek č. 5, na kterém můžeme vidět vztah přímo k různým skupinám imigrantů v jednotlivých městech. Jak lze dále vidět v obrázku č. 5, nejlépe hodnocené jsou skupiny imigrantů, které se na našem území nacházejí nejvíce –

Slováci, Ukrajinci, Vietnamci, Němci. U Slováků jistě hraje roli velká kulturní příbuznost, což se projevuje např. v Ústí n. L, kde žije poměrně málo Slováků, přesto jsou nejkladněji hodnoceni ze všech skupin imigrantů. V různých výzkumech (např. STEM 2016a) se zjistilo, že celkově mají Češi kladnější hodnocení právě ke Slovákům a poté také k imigrantům ze západního světa, tedy i k Američanům, kteří také v mém výzkumu vyšli s kladným hodnocením. Kdybychom to shrnuli, tato předběžná analýza ukazuje, že Češi mají daleko lepší vztah k národnostem, které znají či ke kterým mají kulturně blízko, anebo k zemím ze západního světa. Nejméně kladný vztah studenti mají, co se týká mého výzkumu, k Syřanům a Nigerijcům, kteří jednak představují skupinu imigrantů spjatou s uprchlickou krizí, jednak je studenti málo znají osobně a v neposlední řadě zde jistě může hrát roli kulturní vzdálenost.

Obr. č. 5: Průměrný vztah k imigrantům podle skupin ve vybraných městech ČR (1-určitě ne, 5-určitě ano)

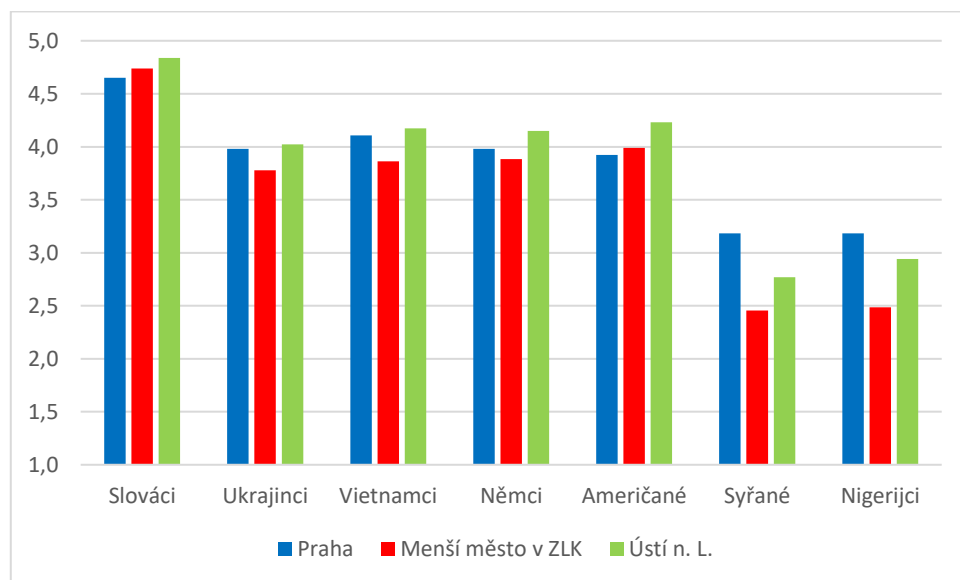

Zdroj: Vlastní data

S obrázkem č. 5 téměř přesně koresponduje obrázek č. 6, který se zaměřuje na to, zda si studenti myslí, že je možno cizince začlenit mezi většinovou společnost. Zajímavý výsledek můžeme pozorovat ohledně skupiny Američanů. Studenti z Prahy si více myslí, že Američany jde méně začlenit, než studenti z Ústí n. L., ale hlavně i než studenti ze Zlínského kraje. Lze se domnívat, že by to mohlo být dáno například tím, že Američany znají asi nejvíce právě studenti z Prahy, což jde pěkně vidět na obr. č. 7. Samozřejmě se může jednat opět o výběrovou chybu a také je potřeba se zamyslet nad

tím, zda zrovna u Američanů má smysl mluvit o integraci do většinové společnosti. Zato studenti z Ústí n. L. a především ze Zlínského kraje je povětšinou vůbec osobně neznají, což jde opět pěkně vidět na obr. č. 8 a 9.

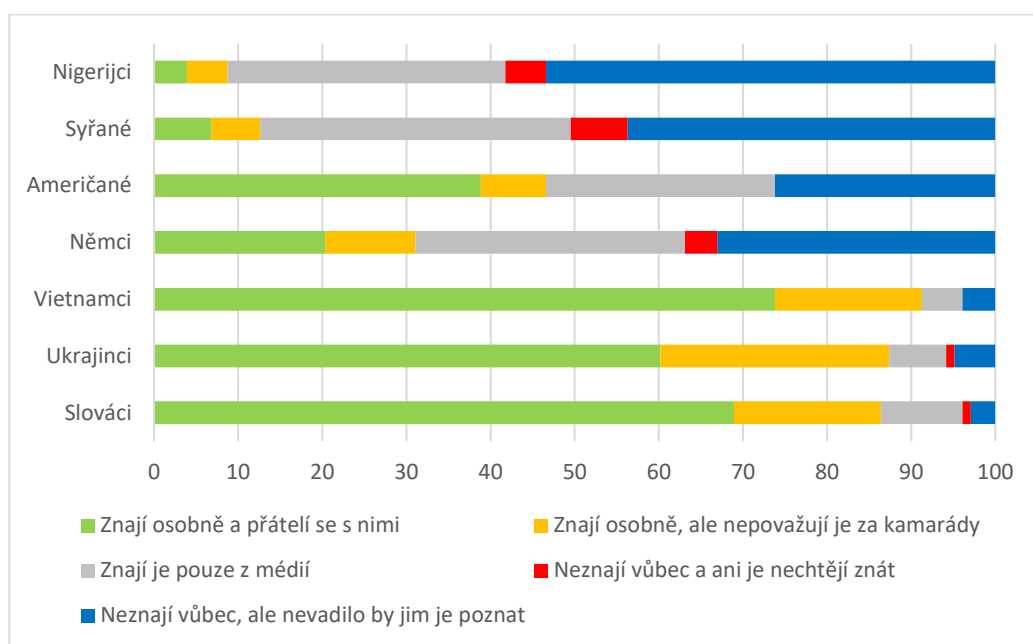
Obr. č. 6: Domníváte se, že je možné imigranty následujících skupin začlenit mezi většinovou společnost? (1-určitě ne, 5-určitě ano)

Zdroj: Vlastní data

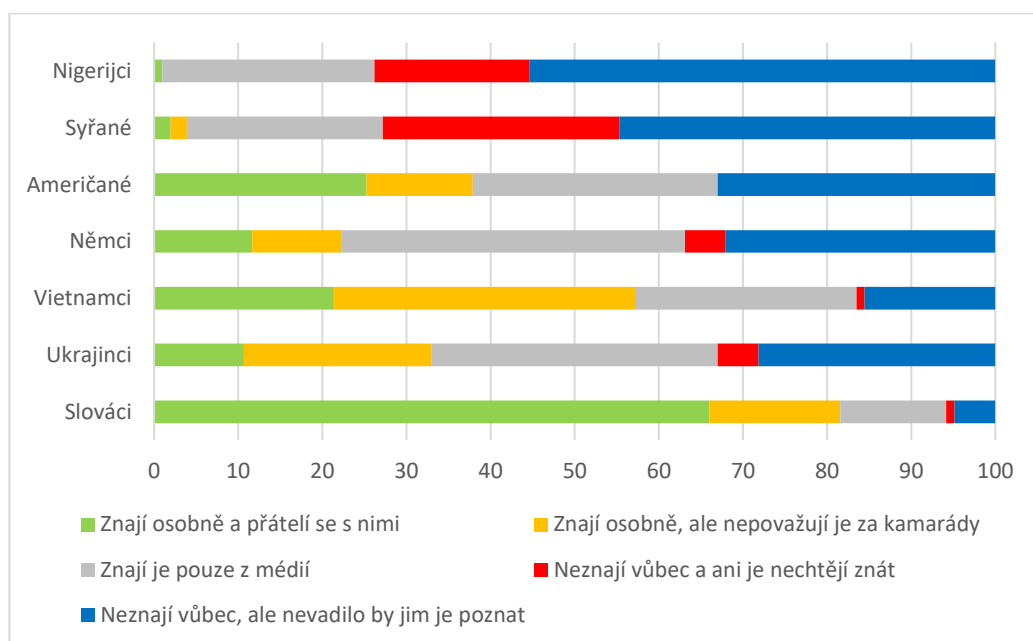
Velmi zajímavý je také velmi kladný vztah k Vietnamcům a Němcům studentů z Ústí n. L. V regionu se nachází velká menšina právě těchto skupin obyvatel (poměrově dokonce více než v Praze; tabulka č. 2), což může potvrdit předpoklady kontaktní hypotézy a její vliv na vztah k imigrantům. Na druhou stranu je ještě zajímavější si povšimnout vztahu ke Slovákům, jelikož studenti z Ústí n. L. mají tento vztah nejlepší, i když zde naopak žije nejmenší počet lidí této menšiny (tabulka č. 2). Navíc studenti z Ústí n. L. znají Slováky nejméně osobně a nejvíce z médií, v poměru k ostatním sledovaným městům (obrázek č. 7 až 9), a i přesto k nim mají nejlepší vztah. Jak můžeme tedy pozorovat, tento vztah ke Slovákům studentů z Ústí n. L. má zcela opačné podmínky k tomu, aby byl vztah nejkladněji hodnocený.

Obr. č. 7: Znáte osobně někoho této národnosti? (v %) – studenti z Prahy

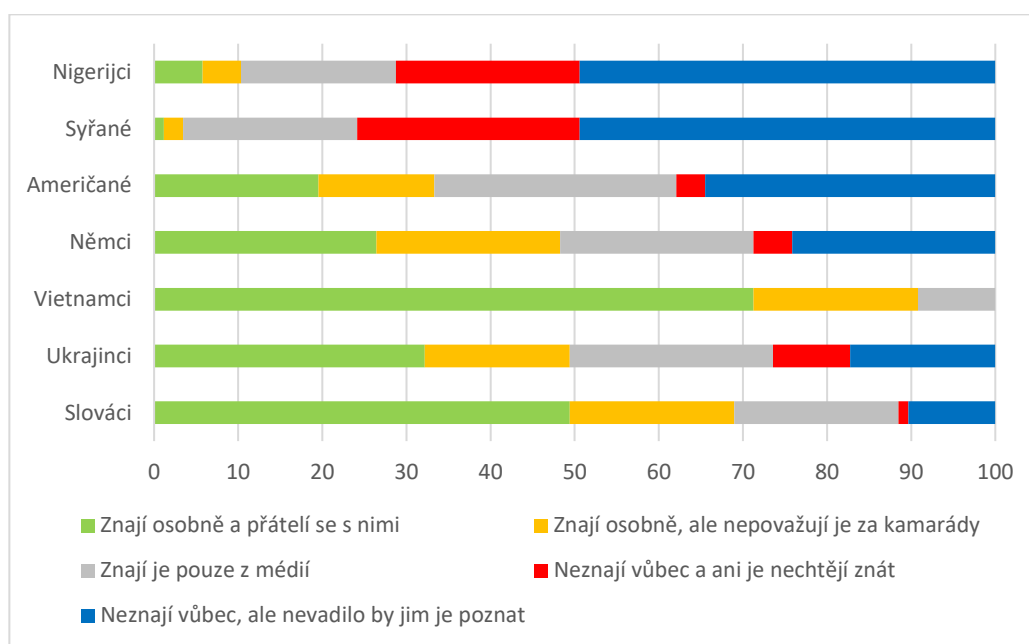
Zdroj: Vlastní data

Obr. č. 8: Znáte osobně někoho této národnosti (v %) – studenti z menšího města v ZLK

Zdroj: Vlastní data

Obr. č. 9: Znáte osobně někoho této národnosti? (v %) – studenti z Ústí n. L.

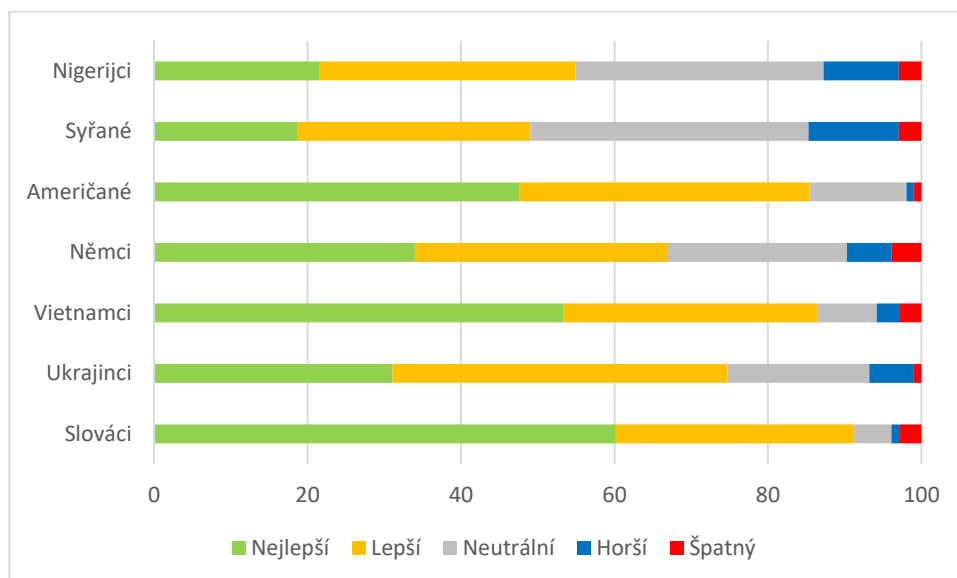
Zdroj: Vlastní data

Z rozhovoru s jednou studentkou z Ústí n. L., která momentálně studuje v Praze, jsem se dozvěděla, že k Slovákům měla blízko do doby, než se přestěhovala do Prahy. Vadí ji na nich, že jim špatně rozumí a musí se moc soustředit, když s nimi komunikuje. Jedná se o velmi zajímavou poznámku, jelikož to právě může vysvětlovat celkový vztah ke Slovákům v jednotlivých sledovaných městech. V Praze Slováků žije poměrně hodně, ale mladí lidé jim moc nerozumí, takže k nim nemají až tak dobrý vztah. Studenti z malého města v ZLK se s nimi setkávají natolik často, že řeči rozumí lépe a mají k nim celkově poměrně kladný vztah. Zato ústečtí studenti mají vztah nejlepší, jelikož je moc neznají (tudíž odpadají problémy spojené s jazykovou bariérou), ale jsou nám stále národnostně nejbližší, tudíž odpadají možné kulturně založené předsudky. Samozřejmě je tento názor velmi spekulativní a nelze se o něj ve výzkumu opírat, ale za poznámku to rozhodně stojí.

Zajímavá jsou nejenom zjištění týkající se Němců, Vietnamců, ale můžeme se podrobněji také podívat na vztah k Syřanům a Nigerijcům. Na první pohled můžeme vidět, že studenti z Ústí n. L. uvádějí, že cizince z Nigérie znají více osobně než cizince ze Sýrie, což může vysvětlovat, proč mají studenti z Ústí n. L. k Nigerijcům lepší vztah. Chtěla jsem se na to ale podívat z celkového hlediska. Je velmi zajímavé, že celkově studenti mají pozitivnější vztah spíše k Nigerijcům než k Syřanům, pěkně to jde vidět v podílu negativních či pozitivních odpovědí z obrázků č. 10 až 12, ať už jsou studenti

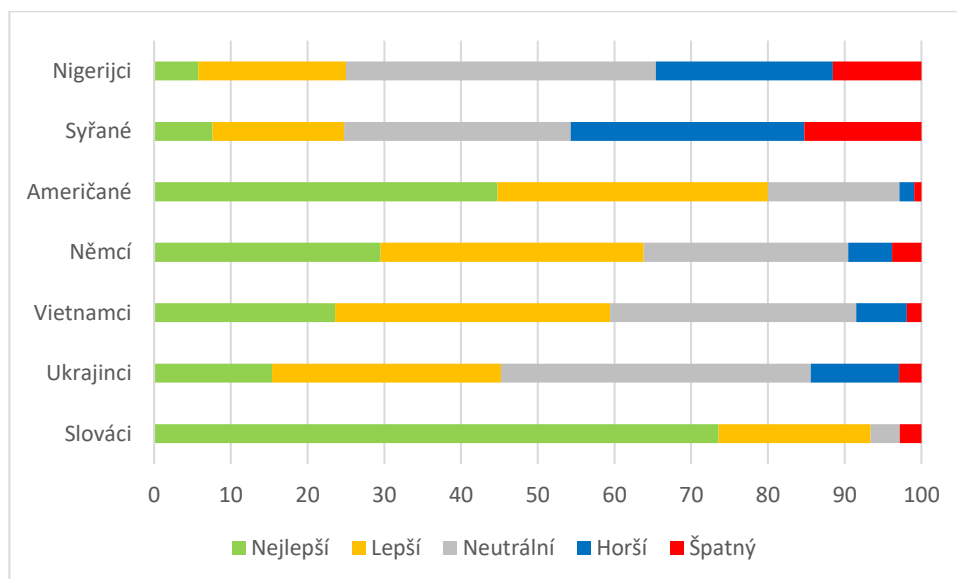
z Prahy, ze Zlínského kraje či z Ústí n. L. Ve svých výsledcích odpověď na tuto otázku nenajdu, ovšem podle mého mínění se může jednat právě o spojení Sýrie se současnou migrační krizí, která se neustále objevuje v médiích, tudíž studenti jsou ovlivněni a dívají se na tuto skupinu obyvatel s většími předsudky.

Obr. č. 10: Vztah k imigrantům studentů z Prahy podle skupin imigrantů (v %)

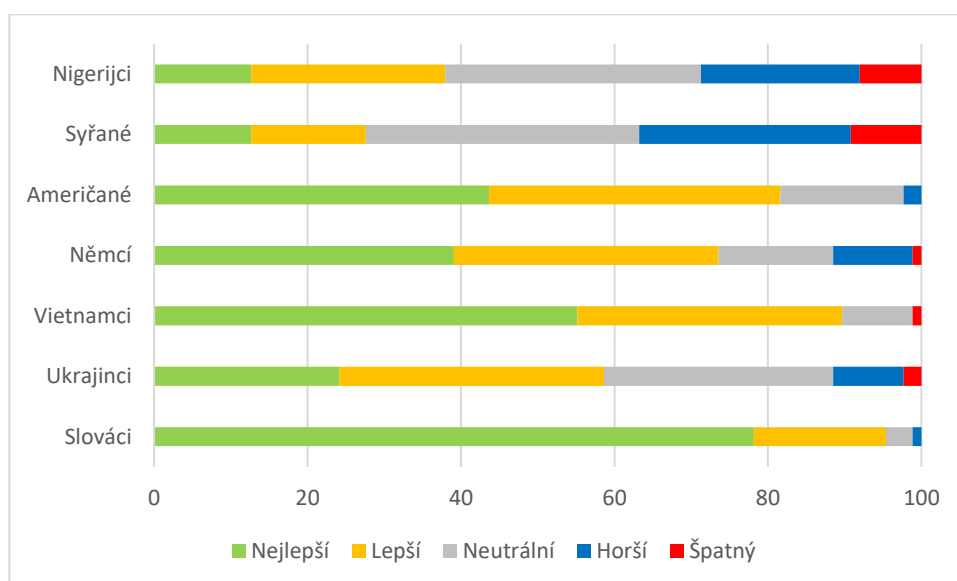
Zdroj: vlastní data

Obr. č. 11: Vztah k imigrantům studentů z malého města ve ZLK podle skupin imigrantů (v %)

Zdroj: Vlastní data

Obr. č. 12: Vztah k imigrantům studentů z Ústí n. L. podle skupin imigrantů (v %)

Zdroj: Vlastní data

Zajímavé je zajisté také extrémní rozdíl ve vnímání Syřanů a Nigerijců ve třech sledovaných městech. Zatímco v Praze hodnotí negativně (negativní vztah) Syřany 14,5 % studentů a Nigerijce 12,6 % studentů, v Ústí n. L. se počet studentů v negativním hodnocení zvedl u Syřanů na 36,8 % a u Nigerijců 28,7 %, a v menším městě v ZLK se negativně o Syřanech vyjádřilo dokonce 45,6 % studentů a o Nigerijcích 35,0%. (tabulka č. 10).

Tab. č. 10: Hodnocení Syřanů a Nigerijců podle jednotlivých měst (v %)

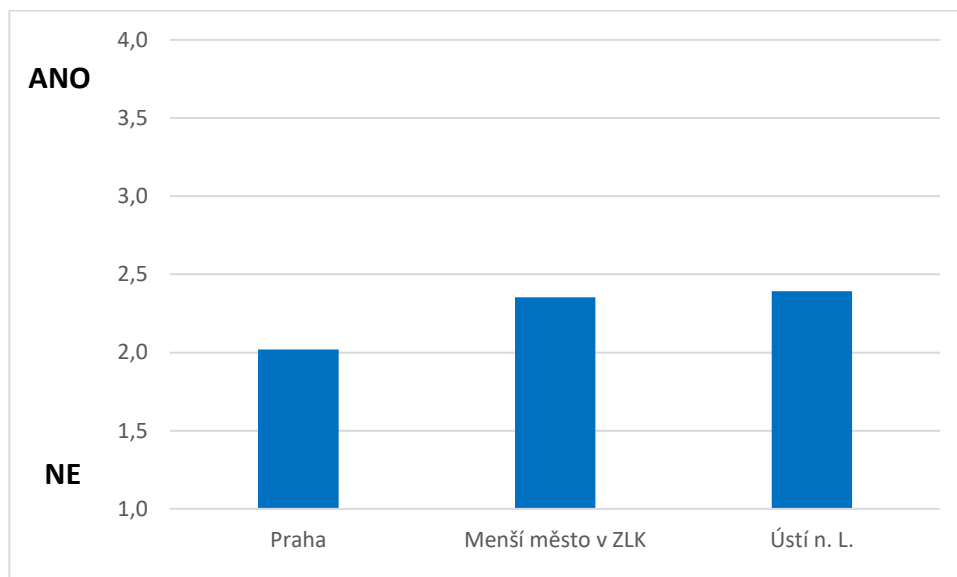
	Praha		Menší město v ZLK		Ústí n. L	
	Sýrie	Nigérie	Sýrie	Nigérie	Sýrie	Nigérie
Kladný vztah	49,5	55,3	25,2	26,2	27,6	38,0
Neutrální vztah	35,9	32,0	29,1	38,8	35,6	33,3
Negativní vztah	14,6	12,6	45,6	35,0	36,8	28,7

Zdroj: Vlastní zpracování

Na obrázku 13 lze vidět rozdíly v odpovědích na otázku, zda studenti chtějí, aby imigranti, kteří se zde rozhodnou žít, zcela převzali naši kulturu, včetně českého jazyka a náboženství. Čím větší hodnoty nabývají, tím více studenti chtějí, aby imigranti zcela převzali naši kulturu. Je zajímavé, že v Ústí n. L. mají velmi dobré vztahy k imigrantům, ale zároveň spíše vyžadují, aby imigranti zcela převzali naši kulturu. Může to ovlivňovat fakt, že studenti z Ústí n. L. mají blízko k Němcům, za prvé proto,

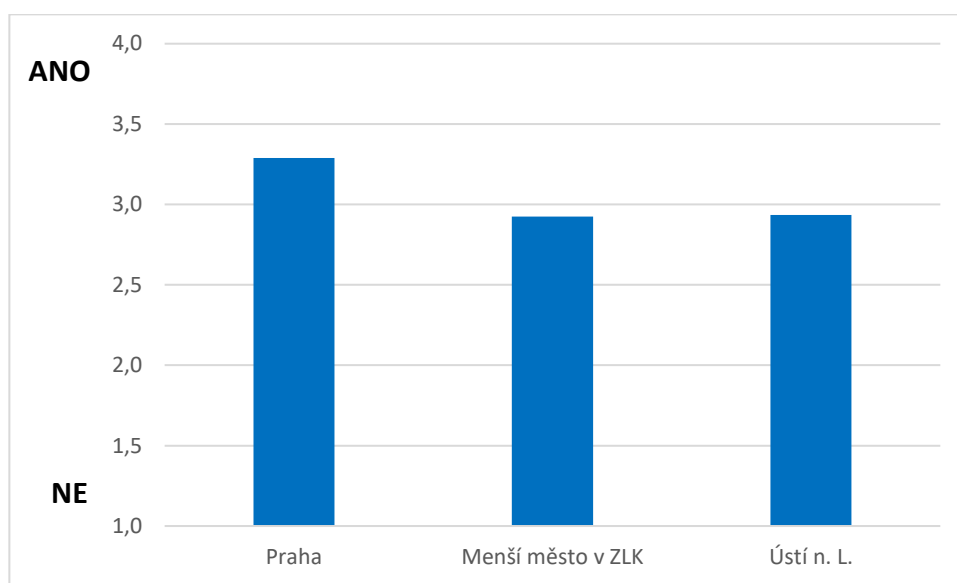
že do Německa jezdí často a rádi nakupovat, a za druhé proto, že Němci v kraji velmi pozvedávají turistický ruch, tudíž pro mnoho lidí figurují také jako zdroj příjmů. Taktéž Vietnamci pro lidi z Ústí n. L. neznámají žádný konflikt, to znamená, že s nimi žijí, aniž by jim nějak zasahovali do životů. Vietnamci jsou celkově uzavřená komunita, která není považována za problémovou. Navíc vlastní večerky, díky nimž si lidé můžou prakticky kdykoliv něco koupit. Takže to může značit, že studenti z Ústí n. L. mají k cizincům kladné vztahy, ale měli by s nimi spíše splynout nebo jim nijak nezasahovat do životů. Na druhou stranu, jak jde vidět z obrázku č. 14, studenti v Ústí n. L. přeci jen podporují více integrační programy než studenti z malého města v ZLK.

Obr č. 13: Chtěli byste, aby imigranti zcela převzali naši kulturu?

Zdroj: Vlastní data

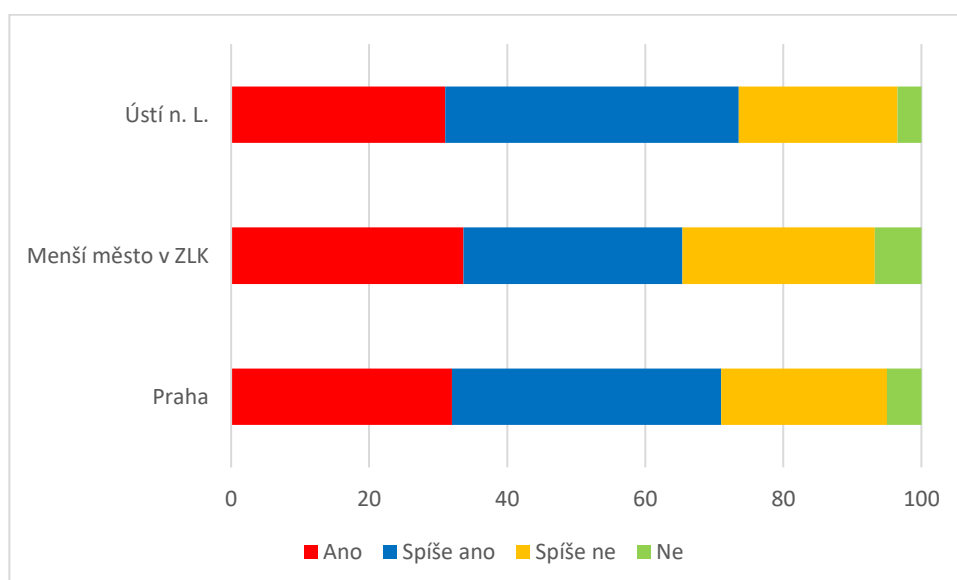
Obr. č. 14: Podporujete programy pro začleňování imigrantů?

Zdroj: Vlastní data

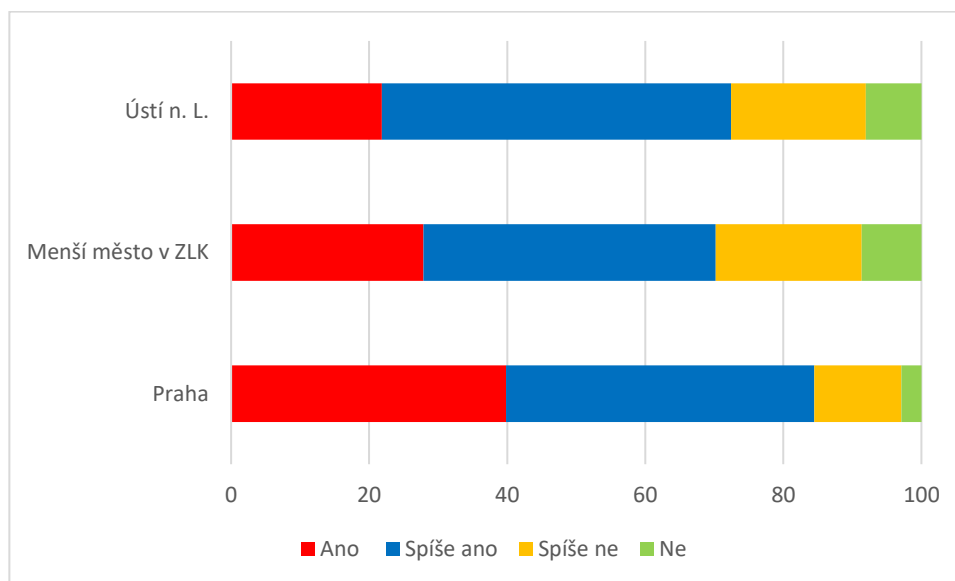
Pokud jde o mediální obraz migrace, ve všech sledovaných městech jej studenti vidí jako nafouklý s tím, že média přináší spíše negativní informace (obrázky č. 15 a 16).

Obr č. 15: Vnímáte současnou situaci tzv. migrační krize v ČR jako medializovanou, tedy příliš nafouklou? (v %)

Zdroj: Vlastní data

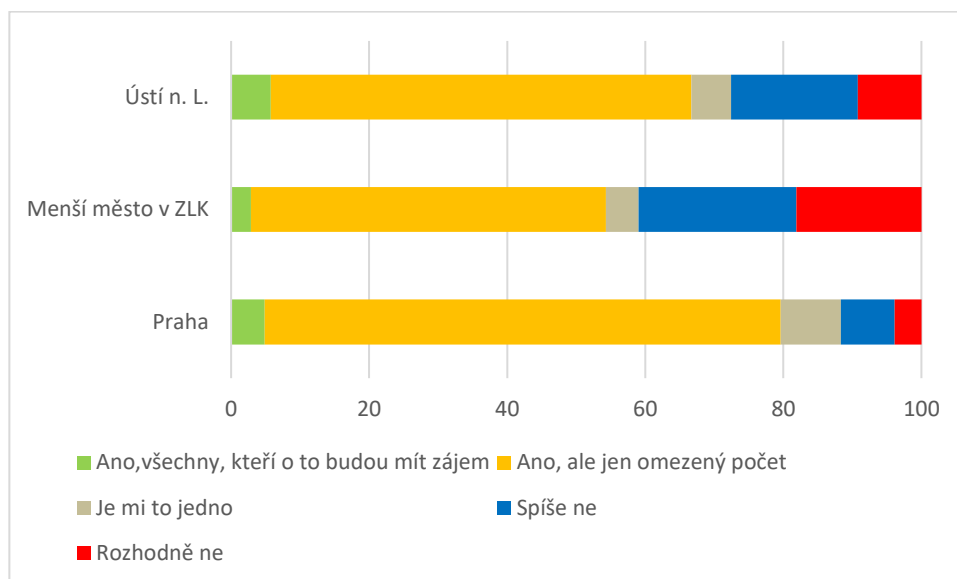
Obr. č. 16: Vnímáte, že by se v médiích hovořilo o imigrantech především ve spojitosti s negativními okolnostmi a ty pozitivní zůstávají opomenuty? (v %)

Zdroj: Vlastní data

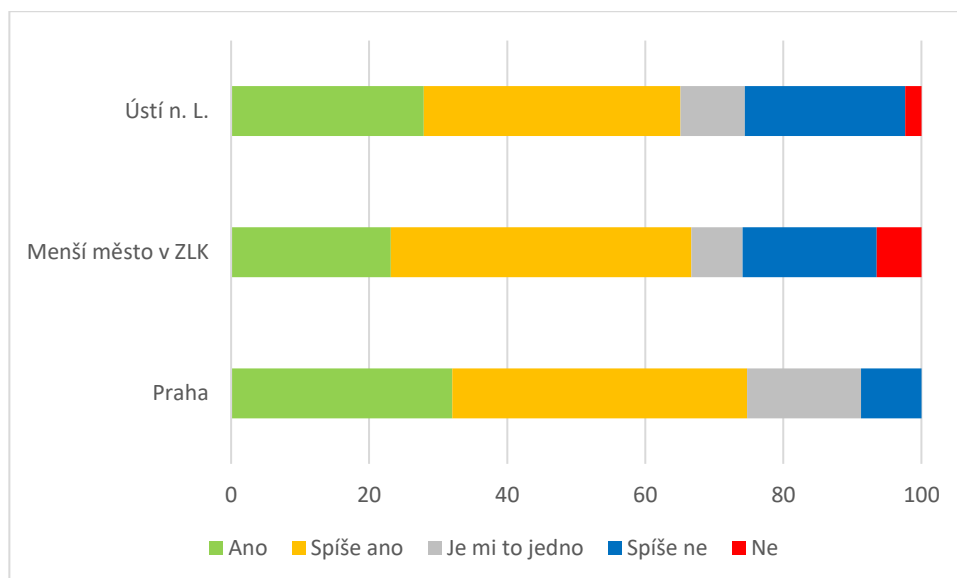
Z obrázků č. 17 a 18 jde vidět, že studenti jsou celkově spíše pro přijímání imigrantů. Je zajímavé, že celkově jsou studenti tolerantnější k ekonomickým migrantům než k uprchlíkům. Opět vyvstává otázka, zda zde nehraje roli nelichotivý mediální obraz uprchlíků v médiích. Jde zase vidět celkový negativní postoj studentů z malého města v ZLK. Jen je zajímavé, že studenti z Ústí n. L. nejsou tak úplně příznivě nakloněni pracovní migraci, ačkoliv mají podle výsledků velmi dobrý vztah k imigrantům (na mysli mám zde zejména vztah k Ukrajincům, kteří se vyznačují právě převážně pracovní migrací). Negativní postoj k pracovní migraci by mohl být daný strachem o práci pro většinovou společnost, jelikož nezaměstnanost je v Ústeckém kraji značně vysoká. Tento fakt vysvětluje takzvané teorie skupinové hrozby (Hjerm 2007), která říká, že většinová společnost přichází do konfliktu s menšinou kvůli boji o omezené zdroje. Navíc ještě zdůrazňuje, že velmi závisí na velikosti dané menšinové skupiny.

Obr. č. 17: Myslíte si, že by ČR měla přijímat migranty z oblastí zasažených válkou? (v %)

Zdroj: Vlastní data

Obr č. 18: Myslíte si, že by ČR měla přijímat migranty, kteří zde chtějí pracovat? (v %)

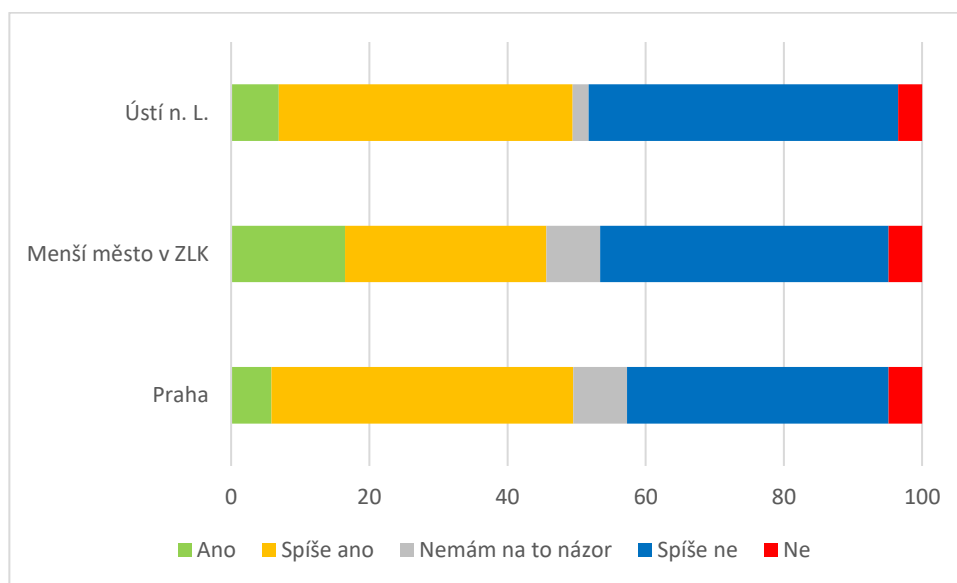

Zdroj: Vlastní data

Na obrázcích č. 19 a 20 lze vidět, zda si studenti myslí, že jsou celkově Češi tolerantní a že jsou u nás imigranti diskriminováni. U tolerantnosti se data ve všech třech zkoumaných městech téměř neliší, zato u diskriminace cizinců jsou viditelnější

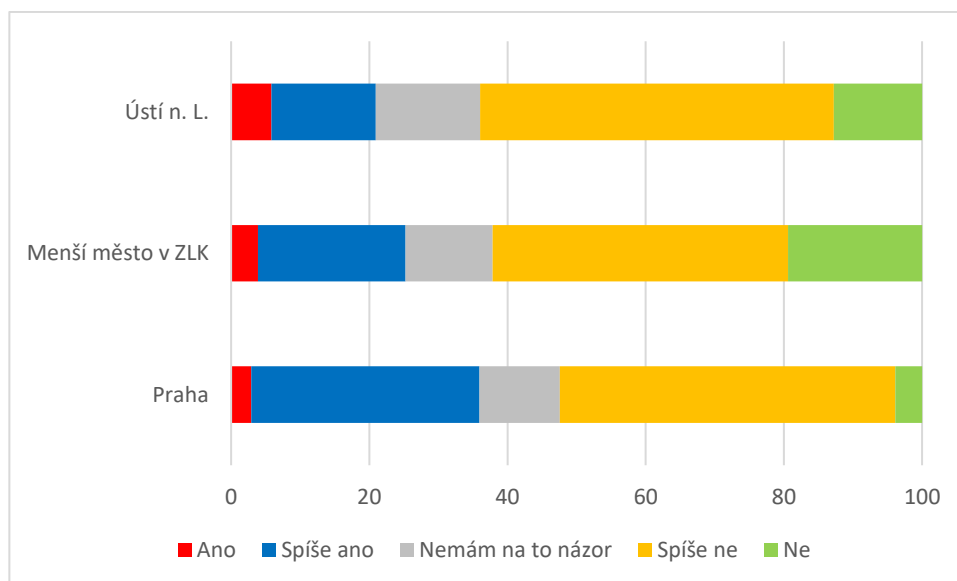
rozdíly. Je zajímavé, že studenti z Ústí n. L. mají nejsilnější pocit, že jsou imigranti diskriminováni, což by mohlo být dáno například tím, že tam žije velký počet Romů, u kterých (ač se nejedná přímo o imigranty) tuto skutečnost můžou registrovat. Výsledek v menším městě v ZLK nijak nepřekvapil, může to být zde dáno taky nízkým počtem imigrantů, takže se s diskriminací přímo nesetkávají.

Obr. č. 19: Myslíte si, že je česká společnost k imigrantům tolerantní? (v %)

Zdroj: Vlastní zpracování

Obr. č. 20: Myslíte si, že jsou imigranti v Česku diskriminováni? (v %)

Zdroj: Vlastní zpracování

4.2 Analýza faktorů podmiňujících vnímání imigrantů

Kapitola se věnuje výsledkům lineární regresní analýzy, která byla použita pro hlubší a detailnější interpretaci výsledků dotazníkového šetření.

Tabulka č. 11 zobrazuje, které proměnné mají vliv na to, nakolik se studenti staví k médiím kriticky, a také jaké proměnné hrají roli v tom, jaký druh kontaktu (přátelský, či pouze osobní) s imigranty studenti mají. Připomeňme, že každý sloupec představuje výsledky jednoho regresního modelu, teda standardizované regresní koeficienty a celkový koeficient determinace. Jak bylo zmíněno v teoretické části, média a znalosti imigrantů by měla představovat silný faktor, který ovlivňuje vztah k cizincům. Obě tyto proměnné jsou klíčové, neboť zprostředkovávají znalosti studentů o imigrantech a významně tak mohou ovlivňovat jejich postoje k imigraci. Tabulka č. 11 nám odhaluje, že studenti z malého města v ZLK mají daleko menší kontakt s imigranty než studenti jak z Prahy, tak také než studenti z Ústí n. L. Díky této analýze byl potvrzen předpoklad, že ve Zlínském kraji znají imigranty podstatně méně, což právě může značně ovlivnit vztah k nim.

Jinak tabulka č. 11 neuvádí žádné překvapující výsledky, možná jen SES a jeho vliv na kritický postoj k médiím. Z tabulky vychází, že čím vyšší SES rodiny studentů mají, tím mají studenti méně kritický přístup k médiím. Kdybychom se na to podívali detailněji, bylo zjištěno, že pozitivní vliv SES na média nám nejvíce z jeho tří složek (ekonomická situace rodiny, zaměstnání rodičů a vzdělání rodičů) snižuje vzdělání rodičů. Podle analýzy vyšlo, že čím vyšší mají rodiče studentů vzdělání, tím je přístup studentů k médiím méně kritický. Tenhle výsledek se vymyká očekávání, které bylo se vzděláním spojováno.

Tab. č. 11: Faktory ovlivňující kritičnost k médiím a znalosti imigrantů

	Média	Znalost
Menší město v ZLK	-0,145*	-0,423***
Ústí n. L.	-0,116	-0,187***
Gymnázium	0,121*	-0,121
4. ročník	0,087**	-0,058
Návštěva zemí	0,124*	0,194***
Věřící	-0,039	0,128**
Soužití s oběma rodiči	0,135**	0,048
Velikost bydliště (log)	-0,037	0,024
Muž	-0,067	-0,039
SES	-0,158**	0,081
R² (v %)	10,3	23,2

Zdroj: Vlastní zpracování

Pozn.: Tabulka uvádí výsledky regreseční analýzy, jednotlivé hodnoty v daném sloupci uvádějí standardizované regreseční koeficienty a koeficient determinace

*** odpovídá statistické významnosti na 99% hladině spolehlivosti

** odpovídá statistické významnosti na 95% hladině spolehlivosti

* odpovídá statistické významnosti na 90% hladině spolehlivosti

Tabulka č. 12 nám vyjadřuje, jaké faktory mají vliv na postoje k jednotlivým skupinám imigrantů, na které jsem se v dotazníku ptala. Proměnné - imigrant jako přítel, osobní známost a návštěva příslušné země - vždy značí pouze spojení s danou národností. Na tomto modelu můžeme potvrdit kontaktní hypotézu, jelikož nejvíce vztah k jednotlivým skupinám imigrantů ovlivňuje to, zda někoho z dané skupiny studenti znají a ne pouze osobně, ale že ho mají přímo za přítele. Z čehož také vyplývá, že je především velmi důležitá kvalita vztahu s imigratem, což ve svém článku potvrdili také Novotný a Polonský (2011). Je zajímavé, že jakmile máme v modelu proměnnou - kontakt s imigranty (v tomto případě imigrant jako přítel a osobní znalost imigrantů) - meziregionální rozdíly ve vnímání imigrantů vymizí a studenti chodící do škol v menších městech mají dokonce spíše lepší vztah k imigrantům než v Praze. Výjimkou je však vnímání Nigerijců a Syřanů, tam zůstávají i při zohlednění všech dalších relevantních proměnných regionální rozdíly značné. Kontakt u těchto skupin cizinců hraje také velký význam, ale rozdíly mezi regiony zde nevymizí. Takže můžeme říci, že regionální rozdíly na vztah k imigrantům vnímáme pouze u skupin imigrantů spojených s uprchlickou krizí. Opět můžeme pozorovat vliv médií, z analýzy nám vyplývá, že čím

mají studenti kritičtější vztah k médiím, tím je jejich postoj ke všem skupinám imigrantů lepší. Lze také vidět, že nejvíce podle mého výzkumu média ovlivňují vztah k Syřanům a Nigérijcům, zatímco nejméně k Američanům a Němcům. Jak už bylo zmíněno v teoretické části, celkově jsou hodnoceni lépe cizinci ze západních zemí, takže není překvapující, že média nemají na vztah k nim takový velký vliv. Na druhou stranu není ani překvapující, že největší vliv mají média na cizince ze Sýrie (poté až z Nigérie), právě proto, že jsou to skupiny spjaté s uprchlickou krizí, a tudíž v médiích jsou nejčastěji zmiňovanými skupinami imigrantů, a to ne často v dobrém světle. Každopádně nám analýza opět potvrdila stanovenou hypotézu, co se týče médií.

Tab. č. 12: Faktory ovlivňující postoje k jednotlivým skupinám imigrantů

	Slováci	Ukrajinci	Vietnamci	Němci	Američané	Syřané	Nigerijci
Menší město v ZLK	0,062	0,127	0,026	0,127	0,106	-0,208***	-0,224***
Ústí n. L.	0,191***	0,087	0,112*	0,083	0,064	-0,165***	-0,177
Imigrant jako přítel	0,215***	0,448***	0,437***	0,232***	0,288***	0,113**	0,183***
Osobní znalost imigrantů	-0,082	0,067	0,024	0,040	0,054	0,032	0,063
Návštěva	0,082	0,070	0,062	0,095	0,025	0,039	0,042
Gymnázium	0,164**	0,086	0,162**	0,208***	0,171**	0,166*	0,258***
4. ročník	-0,028	-0,022	-0,071	0,024	-0,139**	-0,072	-0,081
Věřící	-0,039	0,067	0,096*	0,168***	0,066	0,072	0,085
Média	0,101*	0,174***	0,149**	0,179	0,024	0,293***	0,210***
Soužití s oběma rodiči	0,050	-0,080	0,012	-0,006	-0,027	0,011	0,036
Velikost bydliště	-0,021	0,203	0,148**	0,167**	0,167**	0,082	0,073
Muž	-0,032	0,028	0,076	0,032	-0,068	0,072	0,074
SES	-0,127**	0,064	-0,038	0,023	0,050	0,068	0,006
R² (v %)	15,2	27,1	30,2	20,8	19,4	23,5	23,8

Zdroj: Vlastní zpracování

Pozn.: Tabulka uvádí výsledky regrese analýzy, jednotlivé hodnoty v daném sloupci uvádějí standardizované regresní koeficienty a koeficient determinace

*** odpovídá statistické významnosti na 99% hladině spolehlivosti

** odpovídá statistické významnosti na 95% hladině spolehlivosti

* odpovídá statistické významnosti na 90% hladině spolehlivosti

V tabulce č. 13 lze vidět vliv proměnných na faktorová skóre, která byla vytvořena pomocí faktorové analýzy z proměnných, které se týkaly postojů k imigrantům. Z analýzy vyplynulo, že celkově kladný vliv na postoj k imigrantům má druh školy, znalosti cizinců, návštěva zemí, kritický přístup k médiím a do jisté míry také velikost bydliště. Velmi zajímavé je, že studenti z menšího města v ZLK mají

v konečném důsledku kladnější postoj k imigrantům než studenti z Ústí n. L. a dokonce také než studenti z Prahy. Tento fakt je dán opět tím, že jakmile do modelu vstoupí kontakt s imigranty (v tomto případě znalost imigrantů), tak se opět smažou regionální rozdíly a můžeme pozorovat, že ti studenti z malého města v ZLK i z Ústí n. L., kteří cizince znají, k nim mají pozitivní vztah. Jednoduše řečeno, ti studenti z malého města ze ZLK, kteří cizince znají, mají vztah stejně dobrý jako ti z Prahy nebo z Ústí n. L. Vyjimku tedy tvoří vztah k imigrantům ze Sýrie a Nigérie.

Tab. č. 13: Faktory ovlivňující vztah k imigrantům

	Začleňování imigrantů	Přijímání imigrantů	Postoje k imigrantům	Postoj k integraci imigrantů
Menší město v ZLK	-0,003	-0,292***	0,272***	-0,147*
Ústí n. L.	0,118	-0,243***	0,266***	-0,144**
Gymnázium	0,009	0,194***	0,104	0,100
4. ročník	0,003	-0,101*	-0,023	-0,133**
Znalost imigrantů	0,108	0,066	0,222***	-0,116*
Návštěva zemí	0,009	0,005	0,139**	-0,003
Věřící	-0,127**	0,094*	0,146**	0,008
Média	0,109*	0,299***	0,059	0,208***
Soužití s oběma rodiči	-0,030	0,016	-0,043	-0,063
Velikost bydliště	-0,030	0,116*	0,143*	0,075
Muž	-0,088	0,140**	-0,030	-0,127*
SES	-0,037	0,006	-0,017	-0,102
R² (v %)	5,9	28,7	16,1	14,9

Zdroj: Vlastní zpracování

Pozn.: Tabulka uvádí výsledky regrese analýzy, jednotlivé hodnoty v daném sloupci uvádějí standardizované regresní koeficienty a koeficient determinace

*** odpovídá statistické významnosti na 99% hladině spolehlivosti

** odpovídá statistické významnosti na 95% hladině spolehlivosti

* odpovídá statistické významnosti na 90% hladině spolehlivosti

5 Závěr

Na základě nastudování literatury bylo vyřčeno celkem osm hypotéz. Závěr tak započtíme diskusí toho, jak se je podařilo ověřit. Některé hypotézy byly potvrzeny, jiné nikoliv.

Hypotézy **„Děti pocházející z rodin s vyšší životní úrovní mají méně předsudků a děti vzdělanějších rodičů mají méně předsudků“** potvrzeny nebyly. Signifikantně vždy vyšlo, že právě čím vyšší SES, tím negativnější vztah k imigrantům nebo tím méně kritický přístup k médiím studenti mají. Při detailnějším zkoumání bylo zjištěno, že ze všech tří složek, z kterých je SES složeno, má na negativnější vliv tvorby předsudků vzdělání rodičů. Takový to výsledek jsem neočekávala a zcela se vymyká mnohým výzkumům (např. Průcha 2006; Hello a kol. 2002). Ve svém výzkumu jsem ovšem tento faktor shledala statisticky nevýznamným, tak jak tomu bylo u výzkumu Novotného a Polonského (2011). Weil (1985) zase ve svém článku zmiňuje, že záleží také na tom, zda daná země je totalitní či demokratická, jelikož v totalitních zemích je vliv vzdělávání na tvorbu předsudků menší než v zemích demokratických. Kdybychom se na to podívali do hloubky, tak právě rodiče studentů vyrůstali a studovali v totalitní době.

Vzdělání rodičů mi tedy ve všech případech testování postojů k imigrantům vyšlo jako statisticky nevýznamné. Dokonce co se týče vztahu k médiím, vyšlo, že čím jsou rodiče vzdělanější, tím méně kritický přístup studenti k médiím mají.

Nemůže být ovšem opomíjen nepřímý vliv SES na tvorbu předsudků, jelikož studenti z rodin s vyšším SES chodí častěji na gymnázia a jak bylo zjištěno, gymnazisté mají pozitivnější postoj k imigrantům a kritičtější přístup k médiím.

Hypotézu **„Děti z úplných rodin mají méně předsudků než děti z rodin neúplných“** se nám nepodařilo potvrdit, jelikož proměnná měřící soužití s jedním nebo oběma rodiči nebyla v analýzách signifikantní.

Hypotéza **„Věřící děti mají méně předsudků“** se částečně potvrdila, neboť u některých proměnných vyšel pozitivní vliv náboženství na tvorbu předsudků, ovšem kvůli nízkému podílu věřících nebylo možné hlubší prozkoumání vlivu intenzity náboženské víry na tvorbu předsudků.

Pátá hypotéza **„Děti, které znají imigranty osobně, mají méně předsudků než ty, které je znají pouze z médií či z doslechu“**, byla jednoznačně potvrzena. Tímto byl také potvrzen jeden ze silných faktorů, a to kontaktní hypotéza. Velmi statisticky

významně nám vyšel daleko menší kontakt s cizinci v menším městě v ZLK a poměrně i v Ústí n. L. Takže důvod, proč studenti z menšího města v ZLK vnímají tak negativně cizince, je právě ten, že je daleko méně znají. Jak už bylo psáno výše, ti studenti z menšího města v ZLK, kteří cizince znají osobně, k nim mají prakticky stejně dobrý, a mnohdy i lepší vztah, než studenti v Praze (kromě již zmíněných skupin Syřanů a Nigerijců).

Hypotéza „**Chlapci mají více předsudků než dívky**“ nám vyšla nesignifikantně, tudíž tuto hypotézu shledáváme jako statisticky nevýznamnou, což se shoduje s výzkumem Chandlera a Tsai (2001). Některé výzkumy, například Člověk v tísní (2007; 2015) nebo Holas (2013), došly k závěru, že dívky mají méně předsudků než chlapci, což se nám ovšem nepotvrdilo.

Hypotéza „**Studenti z větších měst mají méně předsudků**“ byla částečně potvrzena. Lidé z větších měst mají podle mého výzkumu méně předsudků, ovšem opět, když do modelu vstoupí proměnná kontakt s imigranty, tak se pozitivní vliv velikosti bydliště zmírní, nicméně zcela nezmizí. Tento poznatek je velmi zajímavý. Je vidět, jak silný má kontakt s migranty vliv na tvorbu předsudku vůči nim.

Hypotéza „**Gymnazisté mají méně předsudků než studenti SOŠ**“ byla potvrzena a ve většině případů byla statisticky významná.

Jak už bylo psáno na úvod, abychom mohli zlepšit vztah české společnosti k imigrantům, je zapotřebí nejprve společnost poznat a popsat faktory, které tuto situaci mohou ovlivňovat. Motivem k napsání této práce bylo mé přejíždění mezi malým městem v ZLK a Prahou. V těchto dvou místech jsem silně vnímala, jak se liší postoje k cizincům. V Praze jsou lidi kolem mě víceméně imigrantům otevření, zato v ZLK tomu bylo přesně naopak. Musím říct, že se mé představy o situaci zcela naplnily. Studenti z malého města v ZLK mají opravdu nejnegativnější vztah k imigrantům. Popisná statistika mi ověřila, že se to týká všech skupin imigrantů kromě Slováků, kteří jsou studentům z ZLK velmi blízcí. Po důkladné analýze bylo ovšem zjištěno, že největším úskalím v tom, proč zrovna v ZLK mají negativní vztah k imigrantům, je skutečnost, že s nimi nejsou v přímém kontaktu.

Jako další silný determinant mi vyšel přístup k médiím. Bylo potvrzeno, že studenti jak z menšího města v ZLK, tak i studenti z Ústí n. L. mají k médiím méně kritický přístup než studenti z Prahy a celkově mají k imigrantům postoj negativnější. Nejvíce média ovlivňují vztah k Syřanům a Nigérijcům (tedy skupinám imigrantů spojených s uprchlickou vlnou), zato nejméně ovlivňují vztah ke skupinám imigrantů ze

západních zemí. Média ovšem velmi také ovlivňují vztah k imigrantům z Ukrajiny a Vietnamu. Je také zajímavé, že média nejvíce ovlivňují názor na přijímání imigrantů, poté postoj k integraci imigrantů a až nakonec názor na začleňování imigrantů a prakticky vůbec přímo postoje k imigrantům. Můžeme zde spekulovat, že média nás spíše zásobují negativními informacemi o skupinách uprchlíků a pracovních migrantů, a právě proto nejvíce ovlivňují právě názory na přijímání imigrantů a poté na jejich integraci.

V mé práci byla jednoznačně potvrzena kontaktní hypotéza. Ke zlepšení situace je zapotřebí se s cizinci stýkat a nejen to, je důležité s nimi mít přátelský vztah. Jako silný faktor byla shledána také média, ke kterým je potřeba se stavit kriticky. Kdybychom to chtěli shrnout, tak rozhodně jsou důležité různé intervence k usnadnění meziskupinového kontaktu (např. postupné začleňování a umožňování integrace imigrantů) a zlepšení faktických znalostí o imigrantech.

Další výzkum by mohl navázat na tento tým, že by respondenty nebyli zástupci většinové společnosti, ale imigranti. Imigranti by byli opět dotazováni ve všech těchto třech oblastech a byli by dotazováni především na jejich názor na jejich okolí, zda se chtějí vrátit nebo zůstat, popřípadě v čem vidí možnost zlepšení, aby s většinovou společností více vycházeli. Tento výzkum by mohl poté více pomoci k nástinu nástrojů, které by sloužily ke zlepšení situace.

6 Zdroje:

ABOUD F.F., DOYLE A. (1996): Parental and peer influences on children's racial attitudes. *International journal of intercultural relations*, 20, 3 - 4, 371 - 383.

ABRAHAMSON, M., CARTER, V.J., (1986) Tolerance, Urbanism and Region. *American sociological review*, 51, 2, 287 - 294.

ALLPORT, G.W. (2004): O povaze předsudků, Prostor, Praha, 560 s.

ALLPORT G.W, ROSS M.J. (1967): Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5, 4, 432 - 443.

BARIEKZAHYOVÁ, T., RENDLOVÁ, M. HNILICA, K. (2010): Vlivy sociálního statusu a materialistické hodnotové orientace na spokojenost se životem student středních škol. *Pedagogika*, 60, 62 - 76

BATSON, C. D., SCHOENRADE, P., VENTIS, W. L. (1993). Religion and the individual: A social-psychological perspective. New York, NY, US: Oxford University Press.

CARTER, J.S., STEELMAN, L.C., MULKEY, L.M., BORCH, C. (2005): When the rubber meets the road: effects of urban and regional residence on principle and implementation measures of racial tolerance. *Social science research*, 34, 2, 408 – 425.

CVVM (2008): Postoje české veřejnosti k cizincům. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a756/f9/100779s_ov80429.pdf. (30.11.2017)

CVVM (2010): Postoje české veřejnosti k cizincům. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a528/f9/101026s_ov100406.pdf. (30.11.2017)

CVVM (2015): Postoje české veřejnosti k cizincům. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a1866/f9/ov150303b.pdf (30.11.2017)

CVVM (2016): Postoje české veřejnosti k cizincům. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a2047/f9/ov160418b.pdf (1.12.2017)

CVVM (2017): Postoje české veřejnosti k cizincům. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4285/f9/ov170426.pdf (cit. 1.12.2017)

ČERMÁK, Z., JÁNSKÁ, E. (2011): Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálně-geografické diferenciaci Česka. Geografie – Sborník ČGS, 116, 4, 422 - 439.

ČERMÁKOVÁ, D., LEONTIYEVA, Y. (2017): I do not mind immigrants; it is immigration that bothers me.” The inconsistency of immigration attitudes in Europe. Geografie, 122, 4, 500 - 525.

ČLOVĚK V TÍSNI (2007): Rovnost je cool!. Dostupné z: [file:///C:/Users/Paja/Downloads/Varianty-Vyzkum%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Paja/Downloads/Varianty-Vyzkum%20(1).pdf) (cit. 30.11.2017)

ČLOVĚK V TÍSNI (2015): Rovnost a menšiny očima středoškoláků. Dostupné z: https://www.jsns.cz/data/jsns/pruzkumy_setreni/vyzkum_rovne_prilezitosti_2015.pdf (30.11.2017)

ČSÚ (2014): Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu. ČSÚ, Odbor statistiky obyvatel, 2014, 44 s.

ČSÚ (2014a): Úroveň vzdělání obyvatelstva podle výsledků sčítání lidu. ČSÚ, odbor statistiky obyvatel, 2014, 30 s.

ČSÚ (2016): Data – počet cizinců. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu (cit. 19.4.2018)

ČSÚ (2017): Počet obyvatel v obcích - k 1.1.2017. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112017> (cit. 19.4.2018)

ČSÚ (2017a): Pohyb obyvatelstva za 1. až 4. čtvrtletí 2017 v Ústeckém kraji. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xu/pohyb-obyvatelstva-za-1-az-4-ctvrtleti-2017-v-usteckem-kraji-predbezne-vysledky> (cit. 20.4.2018)

ČSÚ (2017b): Průměrná mzda v kraji za 3. čtvrtletí 2017. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xz/prumerna-mzda-v-kraji-ve-3-ctvrtleti-2017> (cit. 23.4.2018)

ČSÚ (2018): Podíl nezaměstnaných osob v krajích k 31.3.2018: Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xc/mapa-podil-kraje> (cit. 25.4.2018)

DOVIDIO J. F., GEARTNER S. L., KAWAKAMI, K. (2003). Intergroup Contact: The Past, Present, and the Future. *Group Processes Intergroup Relations*, 6, 1, 5 - 21

DOZO, N. (2015): Gender Differences in Prejudice: A biological and social psychological analysis. Disertační práce, The University of Queensland, School of Psychology, 168 s.

DRBOHLAV, D. (2011): Imigrace a integrace cizinců v Česku: Několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše. *Geografie – sborník ČGS*, 116, 2, 524 - 545

GANZEBOOM, H. B. G., GRAAF P.M. DE, TREIMAN, D.J. (1992): A Standard International Socio-economic Index of Occupational Status. *Social Science Research* 21, 1, 1 - 56.

GERGELOVÁ, B., KAVAN. L. KOUBEK, R., HAŠKOVÁ, R. DANČÁKOVÁ, M. (2015): Regionální rešerše Zlínský kraj. Dostupné z: <https://www.spcr.cz/files/cz/sektorovedohody/zlinsky.pdf> (cit. 15.5.2018)

GLENN, N.D., HILL JR, L., (1977): Rural–urban differences in attitudes and behavior in the U.S. *Annals of the American Association of Political and Social Science* 429, 36 - 50.

GRAFOVÁ, S., KOVÁČOVÁ, S. (2016): Jak snižovat předsudky? Teorie meziskupinového kontaktu. *Československá psychologie*, 60, 2, 185 - 196

HALL D.L., METZ D.C., WOOD W. (2010): Why Don't We Practice What We Preach? A Meta-Analytic Review of Religious Racism. *Personality and social psychology* 14, 1, 126 - 139.

HÄNDL, R. (2013): Co by bylo, kdyby Němci nebyli v roce 1945 odsunuti? Dostupné z: <https://handl.blog.respekt.cz/co-by-bylo-kdyby-nemci-nebyli-v-roce-1945-odsunuti/> (cit. 10.5.2018)

HARWOOD, J., PAOLINI, S., JOYCE, N., RUBIN, M., ARROYO, A. (2011): Secondary transfer effect from imagined contact: Group similarity affect to generalization gradient. *British journal of Social Psychology*, 50, 180 – 189

HASMAN, J., NOVOTNÝ, J. (2017): Kdo, odkud, kam a s kým: prostorová příbuznost migračních skupin na globální, národní i lokální úrovni. *Nadace Nadání, Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových*, Praha, 153 s.

HAVLÍK, R.. (2007): Postoje k cizincům a menšinám ve světle sociologického výzkumu. *Konferenční papír, Paideia: Philosophicale-journal of Charles University, PedF UK, Praha*, 4, 1 - 2

HELLO, E., CHEEPERS, P., GIJSBERTS, M. (2002): Education and Ethnic Prejudice in Europe: explanations for crossnational variances in the educational effect on ethnic prejudice. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 46, 1, S. 5 - 29

HJERM, M. (2007): Do Numbers Really Count? Group Threat Theory Revisited. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 8, 33, 1253 - 1275

HLADÍKOVÁ, V. (2009): Multikulturalismus očima mladé generace. Diplomová práce, Univerzita Karlova, FSV UK, Praha, 106 s.

HODSON, G., CHOMA, B. L., BOISVERT, J., HAFFER, C. L., MacINNIS, C. C., Costello, K. (2013). The role of intergroup disgust in predicting negative outgroup evaluations. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49, 2, 195 - 205

HOLAS, J (2013): Politický radikalismus a mládež. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 163 s.

HUNSBERGER, B. (2005): Religion, Meaning, and Prejudice. *Journal of Social Issues*, 61 4, 807 - 826

CHANDLER, CH.R., TSAI, Y. (2001): Social factors influencing immigration attitudes: an analysis of data from the General Social Survey. *The social science journal*, 38, 2, 177 - 188.

INSTITUT PRO POLITIKU A BEZPEČNOST (2017): Migrační krize leden – březen 2017. Dostupné z: http://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2017/04/S%C3%A1l_IPPS-Migra%C4%8Dn%C3%AD-krize-2017-L.pdf (20.4.2018)

JANDA, P (2014): Historie a současnost Ústeckého kraje. Dostupné z: <https://www.kr-ustecky.cz/historie-a-soucasnost/d-850435/pl=204829> (cit. 7.5.2018)

JEŘÁBEK, H (1993): Úvod do sociologického výzkumu. Katedra sociologie fakulty sociálních věd UK, Praha, 162 s.

JOHNSON, M.K., ROWATT, W.C., LABOUFF, J. (2010): Priming Christian Religious Concepts Increases Racial Prejudice. *Department of Psychology & Neuroscience*, 1, 2, 119 - 126

KOUŘILOVÁ, S. (2010): Meziskupinové postoje a kontakt v pohraničním regionu. Disertační práce, FSS MU, Brno, 148 s.

KREIDL, M., HOŠKOVÁ, L. (2008). Strategie měření socioekonomického statusu a zdraví v sociologických publikacích. Data a výzkum - SDA Info, 2, 2, 131 - 154

LEONTIYEVA, Y. (2003): Cizinci v ČR: „My“ a „Oni“? . Naše společnost, Sociologický ústav AV ČR, Praha, 1, 3-4, 22-25.

MATYÁŠOVÁ, E. (2014): Socioekonomický status a jeho působení na strukturu a úroveň osobní pohody. Diplomová práce, FF UK, Praha, 90 s.

NICM (2018): Menšiny – organizace. Dostupné z: <http://www.icm.cz/mensiny-organizace> (cit. 20.6.2018)

NOVÁK, J., NETRDOVÁ, P. (2011): Prostorové vzorce sociálně-ekonomické diferenciací obcí v České republice. Sociologický časopis, 47, 4, 717 - 744.

NOVOTNÝ, J., JANSKÁ, E., ČERMÁKOVÁ, D. (2007): Rozmístění cizinců v Česku a jeho podmiňující faktory: pokus o kvantitativní analýzu. Geografie, 112, 2, 204 - 220.

NOVOTNÝ, J., POLONSKÝ F. (2011): The level Knowledge about Islam and Perception of Islam among Czech and Slovak University Students: does Ignorance Determine Subjective Attitudes. Sociológia. 43, 6, 674 - 696.

PETTIFREW, T.F. (1997): Generalized intergroup contact effects on prejudice. Society for Personality and Social Psychology, 23, 2, 173 - 185.

PETTIGREW, T.F, TROPP, L.R. (2008): How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators. European Journal of Social Psychology, 38, 922 - 934.

PETTIGREW, T.F, TROPP, L.R. (2008): How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators. European Journal of Social Psychology, 38, 922 - 934.

PRŮCHA, J. (2006): Multikulturní výchova. Příručka (nejen) pro učitele. Praha: Triton, 167 s.

ODUM, H.W. (1945): The way of the south. Social Forces, 23, 3, 258 - 268

QUILLIN, L. (1995). Prejudice as a response to perceived group threat: population composition and anti-immigrant and racial prejudice in Europe. American Sociological Review, 60, 568 - 61

RESTART (2016): Ústecký kraj Energetické srdce. Dostupné z: <https://restartregionu.cz/regiony/cechy/ustecky-kraj/> (cit. 27.3.2018)

SAKOVÁ, T. (2009): Mediální obraz cizinců v ČR. Migraceonline.cz – o migraci ve střední a východní Evropě. Dostupný z: http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/NMedia_MedialniObrazCizincuVCR_3.pdf (cit. 23.11.2017)

SCHUMAN, H., STEEH, CH., BOBO, L., KRYSAN, M. (1997): Racial Attitudes in America: Trends and Interpretations. Harvard University Press, Cambridge, 405 s.

STARK, R., IANNACONE, L. (1994). A supply-side reinterpretation of the secularization in Europe. Journal for the Scientific Study of Religion, 33, 230– 252

STEM (2016a): Jaký je vztah občanů ČR k různým národům a etnikům? Dostupné z: <https://www.stem.cz/jaky-je-vztah-obcanu-cr-k-ruzny-m-narodum-a-etnikum/> (cit. 6.5.2018)

STEM (2016b): Vstřícnost českých občanů k cizím státním příslušníkům se snížila. Dostupné z: <https://www.stem.cz/vstricnost-ceskych-obcanu-k-cizim-statnim-prislusnikum-se-snizila/> (cit. 6.5.2018)

STOUFFER, S.A. (1955): Communism, Conformity and Civil Liberties. Garden City, N.Y., Doubleday, 34 s.

SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R. KAŠPAROVÁ, E. (2001): Základy sociologického výzkumu, Managment Press, Praha, 164 s.

TUCH, S.A. (1987): Urbanism, region, and tolerance revisited: the case of racial prejudice. American Sociological Review, 52, 4, 504 - 510.

URBAN (2005): Kroky při přípravě a realizaci dotazníkového šetření. Dostupné z:
http://www.czp.cuni.cz/czp/images/stories/Vystupy/Seminare/2005%20LS%20Ocenovani%20ZP/urban_priprava_dotazniku.pdf (cit. 25.3.2018)

WEIL, F.D. (1985). The variable effects of education on liberal attitudes: a comparative-historical analysis of anti-Semitism using public opinion survey data. American Sociological Review, 50, 458 - 474

WIRTH, L. (1938): Urbanism as a Way of Life. American journal of sociology, 44, 1, 1 - 24.

ZICH, F. (2007): Úvod do sociologického výzkumu. Vysoká škola finanční a správní, Praha, 116 s.

Příloha č. 1

Milé studentky/milí studenti,

jsem studentkou Univerzity Karlovy oboru Sociální geografie a regionální rozvoj a ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku, který se zaměřuje na postavení středoškoláků napříč Českou republikou k imigrantům. Celkově jde o to zjistit, jaké faktory tyto postoje ovlivňují. Výzkumu se tedy účastní více středoškoláků z menšího města ve Zlínském kraji, Prahy a Ústí nad Labem. Výzkum je zcela ANONYMNÍ a Vaše odpovědi poslouží výlučně účelům výzkumu.

Je důležité na otázky odpovídat samostatně, bez ovlivňování okolí. Žádná odpověď se nepovažuje za špatnou.

Výsledky výzkumu Vám v případě zájmu budou sděleny.

1. Myslíte si, že je česká společnost k imigrantům tolerantní?
 - a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Nemám na to názor
 - d) Spíše ne
 - e) Ne

2. Myslíte si, že jsou imigranti v České republice diskriminováni?
 - a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Nemám na to názor
 - d) Spíše ne
 - e) Ne

3. Znáte osobně někoho této národnosti? Zaškrtněte u každé národnosti jednu nejvhodnější odpověď.

	Ano, znám osobně a přátelím se s nimi	Ano, znám osobně, ale neoznámil/a bych jej za přítele	Osobně neznám, pouze z médií	Ne, neznám vůbec, a ani nechci znát	Ne, neznám vůbec, Ale nevědělo by mi někoho poznat
Slováci					
Ukrajinci					
Vietnamci					
Němci					
Američané					
Syřané					
Nigérijci					

4. Ohodnoťte známkou jako ve škole (1 - nejlepší, 5 - nejhorší), jaký máte vztah k těmto skupinám imigrantů

Slováci	1	2	3	4	5
Ukrajinci	1	2	3	4	5
Vietnamci	1	2	3	4	5
Němci	1	2	3	4	5
Američané	1	2	3	4	5
Syřané	1	2	3	4	5
Nigérijci	1	2	3	4	5

5. Myslíte si, že by Česká republika měla přijímat uprchlíky z oblastí zasažených válkou?
- Ano, všechny, kteří o to budou mít zájem
 - Ano, ale jen omezený počet prověřených žadatelů
 - Je mi to jedno
 - Spíše ne
 - Rozhodně ne

6. Myslíte si, že by ČR měla přijímat imigranty, kteří zde chtějí pracovat?
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Je mi to jedno
 - d) Spíše ne
 - e) Ne
7. Vyjmenujte země, které jste osobně navštívili.
-
8. Pokud jste věřící, jakého jste vyznání? Pokud nejste, uveďte – **bez vyznání** a přeskočte následující 2 otázky.
-
9. Chodíte na bohoslužby?
- a) Každý týden
 - b) 2x do měsíce
 - c) Párkrát do roka
 - d) Jednou za rok
 - e) Vůbec
10. Je pro vás osobně víra ve vašem životě důležitá?
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
11. Myslíte si, že by imigranti měli ovládat český jazyk?
- a) ano, zcela plynule a jejich znalosti by měly být přezkušovány
 - b) ano, zcela plynně, ale přezkušování není nutné
 - c) ano, ale stačí základní dorozumění se
 - d) ne, je to jen jejich volba
12. Myslíte si, že by imigranti měli kompletně převzít českou kulturu?
- a) ano, bezvýhradně
 - b) ano, ale mohou si nechat nějaké své zvyky
 - c) měli by se jí do jisté míry přizpůsobit, ale neměl by je nikdo nutit zbavovat se svých zvyků, pokud tyto zvyky nejsou v přímém rozporu s českými zvyklosti
 - d) není to nutné, měli by si v celé míře ponechat svoje původní zvyklosti

13. Dovolili byste imigrantům ponechat si své původní náboženství, pokud to není křesťanství?
- a) ano, vždy
 - b) ano, ale pouze v soukromí (tj. např. výstavba mešit by měla být zakázána)
 - c) ano, pokud to není islám
 - d) ne, jsme křesťanská země a cizinci se tomu musí přizpůsobit
14. Jaký je Váš postoj k programům podporujícím začleňování imigrantů (tedy pomoc najít jim práci, bydlení, naučit je český jazyk) a) jsou zcela zbytečné
- b) o jejich významu nejsem přesvědčen(a)
 - c) mohou být užitečné, ale není důvod, aby je jakkoliv finančně podporoval stát
 - d) mohou být užitečné a stát by je měl finančně podporovat

15. Domníváte se, že je možné imigranty následujících skupin začlenit mezi většinovou společnost? (1-určitě ano, 5-určitě ne)

Slováci	1	2	3	4	5
Ukrajinci	1	2	3	4	5
Vietnamci	1	2	3	4	5
Němci	1	2	3	4	5
Američané	1	2	3	4	5
Syřané	1	2	3	4	5
Nigérijci	1	2	3	4	5

16. Vnímáte současnou situaci tzv. migrační krize v ČR jako medializovanou, tedy příliš nafouklou? a) Ano
- b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
17. Vnímáte, že by se v médiích hovořilo o imigrantech především ve spojitosti s negativními okolnostmi a ty pozitivní zůstávají opomenuty? a) Ano
- b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne

18. Žijete s oběma svými biologickými rodiči?

- a) Ano
- b) Ne

19. Pokuste se ohodnotit ekonomickou úroveň Vaší rodiny?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

velmi nízká

velmi vysoká

20. Jaké je zaměstnání vašich rodičů?

.....

21. Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání rodičů?

Otec

Matka

- a) Základní
- b) Střední bez maturity
- c) Střední s maturitou
- d) Vysokoškolské

- a) Základní
- b) Střední bez maturity
- c) Střední s maturitou
- d) Vysokoškolské

22. Kde momentálně bydlíte? – napište název města nebo vesnice

.....

23. Pohlaví

- a) muž
- b) žena

24. Ročník

.....

Děkuji za Váš čas strávený u vyplňování dotazníku.